

Změna klimatu z pohledu vodstva: Všechno pro ryby?

DI Dr. Florian Borgwardt (Pletterbauer)

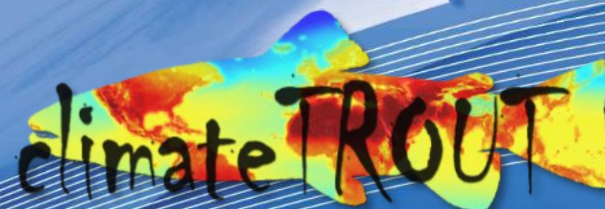

Let's make it visible - Digital Water Management Dyje

12. září 2019

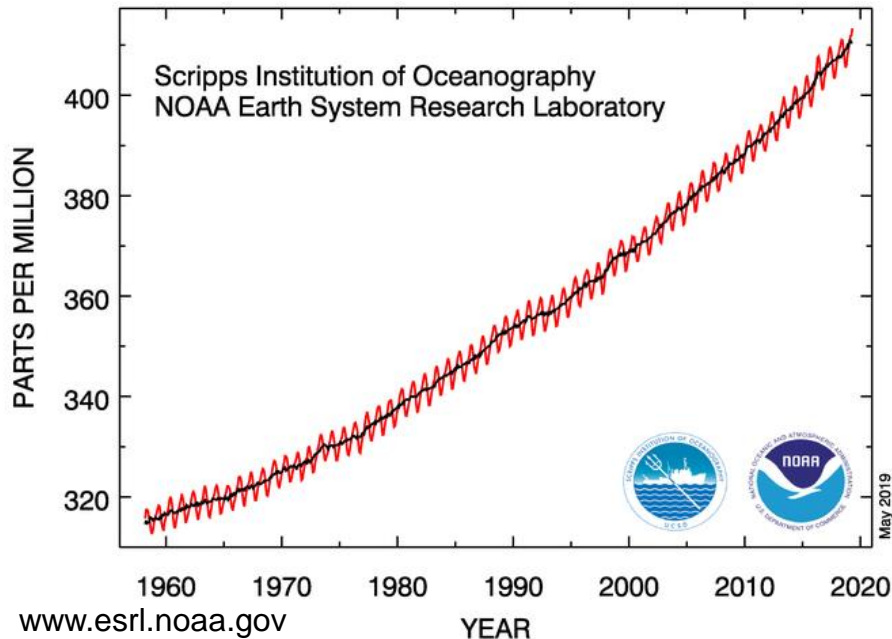
Poštorná/Reintal - CZE

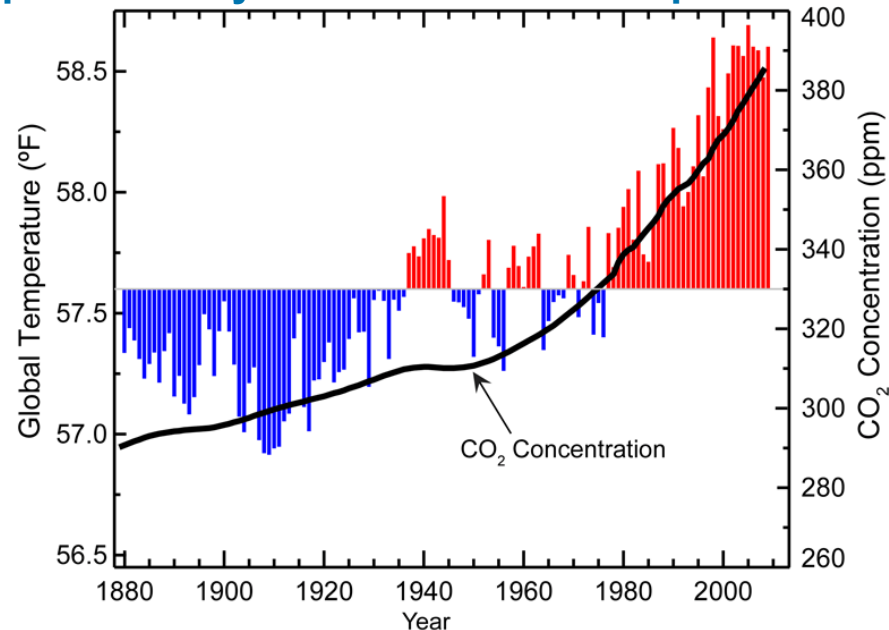

- ▷ Úvod - klimatické změny, teplota vody & její ekologická úloha

- ▷ Co se při klimatických změnách skutečně mění v tocích?

- ▷ Jaké změny to znamená pro ryby?

- ▷ Diskuze

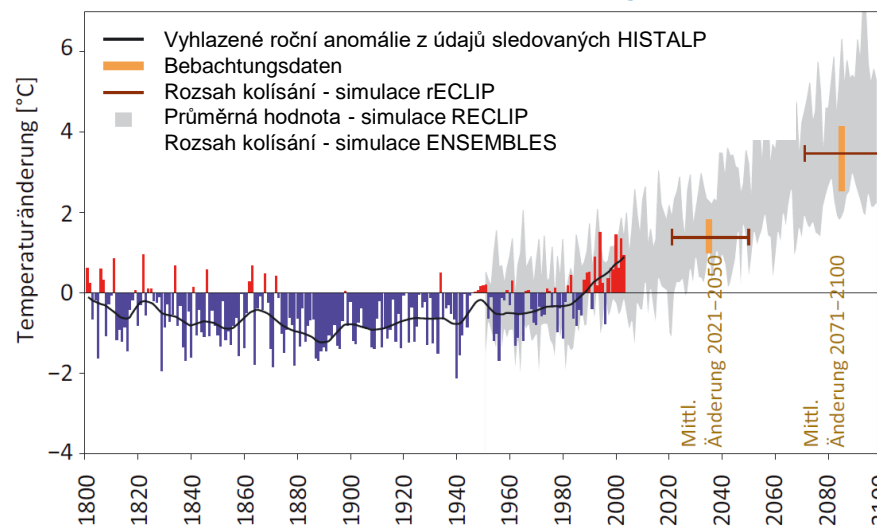
CO₂ v ovzduší sopky Mauna Loa

Teplotní odchylka od dlouholetého průměru

Změna prům. roční teploty v Rakousku

Department Wasser-Atmosphäre-Umwelt | In

Die große Hitze

St. Pölten, am 18. August 2015

38°, 3 Wochen Tropenhitze, Algenteppiche und Gewässerverunreinigungen haben viele Gewässer in Niederösterreich und seine Bewohner im Juli/August 2015 schwer in Mitleidenschaft gezogen. Wir ziehen ein Resümee nach den Ereignissen und man kann sagen: Die Fischerei sieht sich allgemein mit schwierigen Situationen konfrontiert. Auch wenn man kaum etwas gegen Dürre oder Flut tun kann. Zumindest bei Dürre kann etwas von menschlicher Seite getan werden. Zum Beispiel mehr Wasser durch freiwillige Erhöhung der Restwassermenge durch Kraftwerksbetreiber.

Es ist der **4. August 2015, 08.00 Uhr** und unser Landesfischereimeister Karl Gravogl hatte bereits beim Eintreffen im Verbandslokal in St. Pölten einige Anrufe mit besorgten Fischereiausübungsberechtigten absolviert, die im Angesicht der prophezeiten Hitzewelle ernsthafte Probleme durch Fischsterben an der Traisen und Pielach befürchteten und sich an den NÖ Landesfischereiverband wandten.

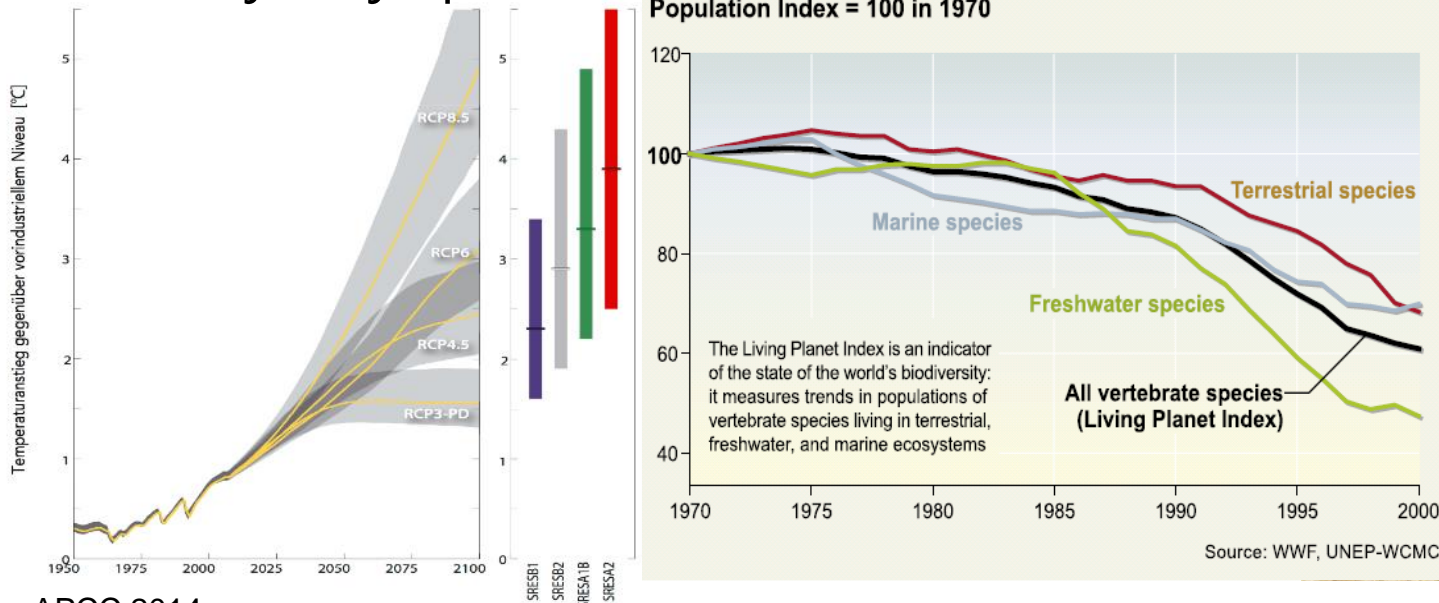
Der NÖ LFV hat daraufhin versucht im Einvernehmen mit den Kraftwerksbetreibern an der Traisen (Unterlauf), Gölsen bei St. Veit und Pielach eine kurzfristige Lösung zu finden, welche zum Glück auch gelang. Es wurden seitens der Betreiber Erhöhungen der Restwassermenge zugesichert und dies konnte schlimmeres verhindern.

Leider gab es im Juli und August trotz allen Bemühungen einige Fischsterben durch die Hitzewelle (Siehe Fotostrecke). **Manchmal sagen jedoch Bilder mehr als Worte.**

▷ Sladká voda: 0,8 % zemského povrchu **ALE** > 10 % živočišných druhů

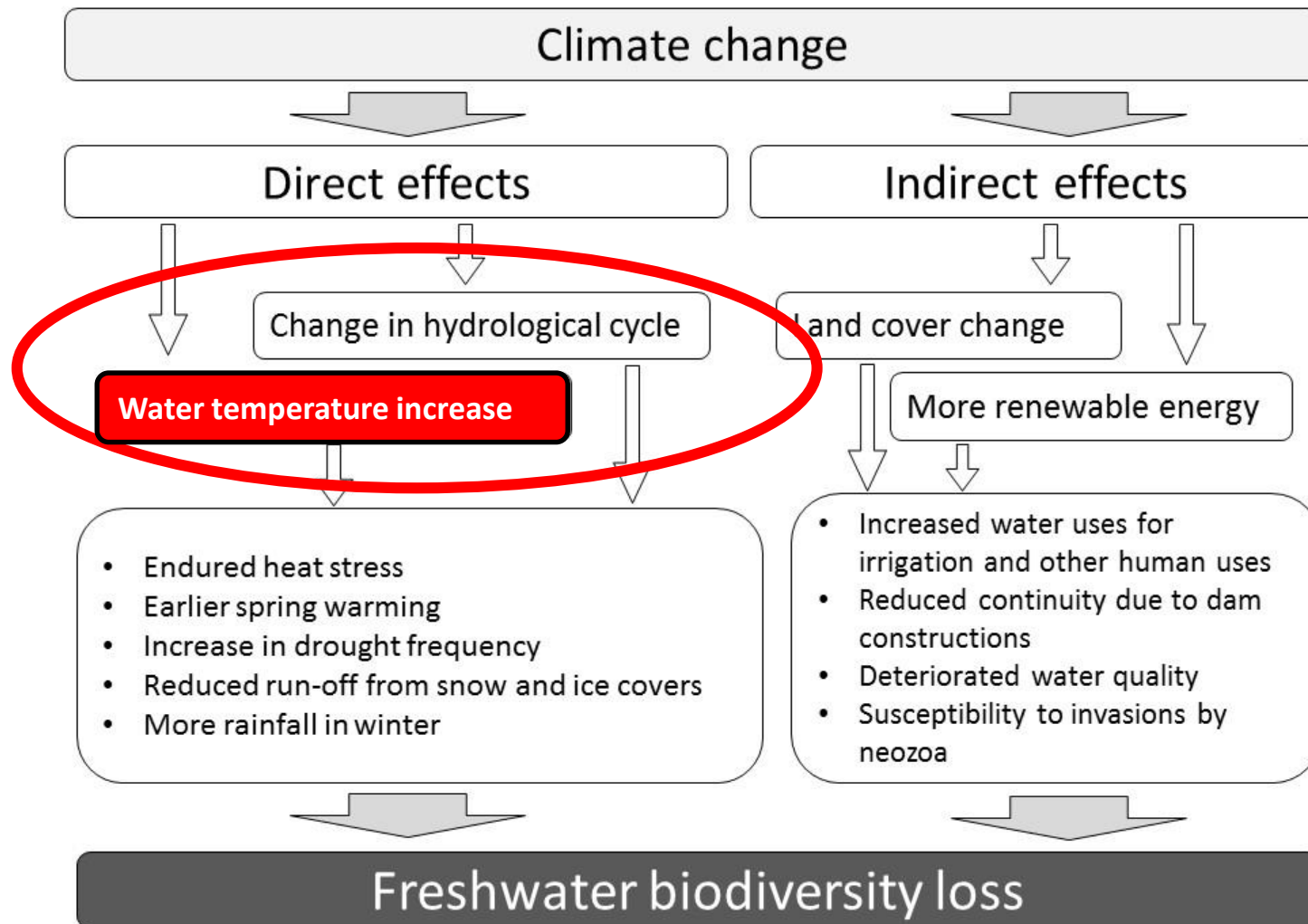
▷ Nejsilnější pokles biodiverzity (mořská vs. nozemní vs. sladkovodní.)

APCC 2014

Nutné přesné pochopení prostorových & časových vzorců, aby bylo možné realizovat opatření na ochranu a přizpůsobení

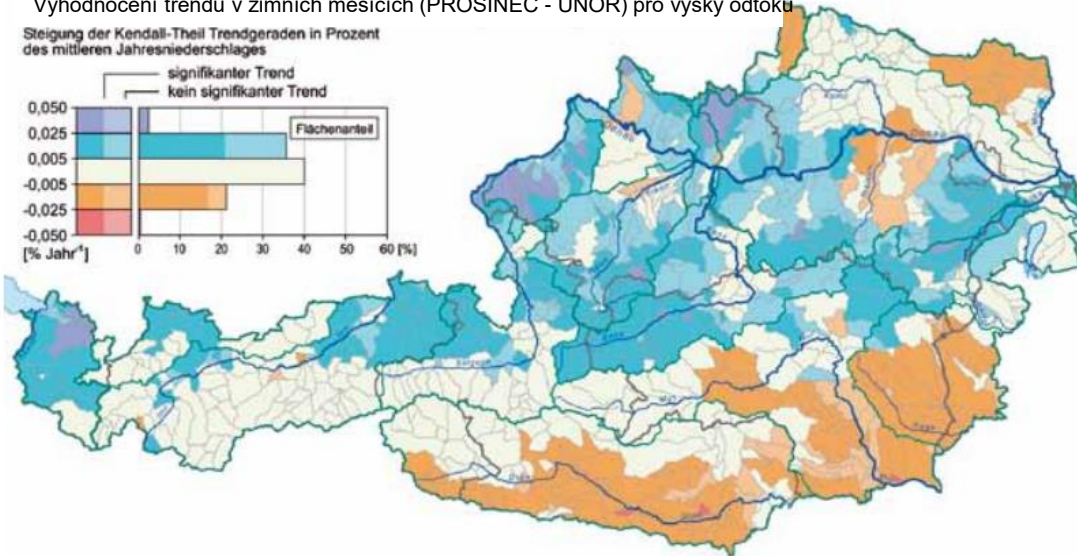
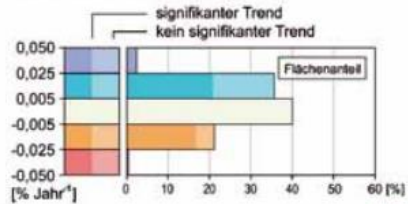

Borgwardt et al. 2018

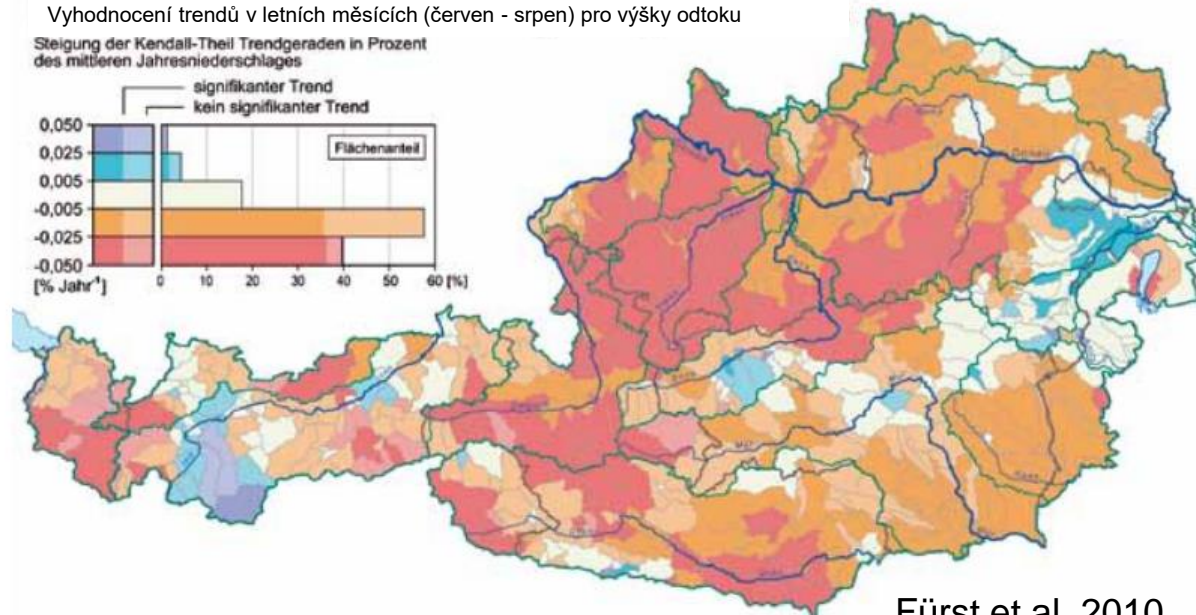
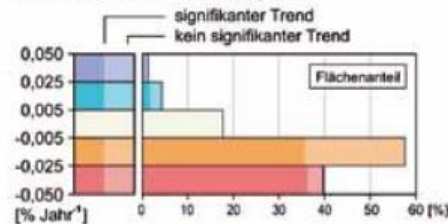
Vyhodnocení trendů v zimních měsících (PROSINEC - ÚNOR) pro výšky odtoku

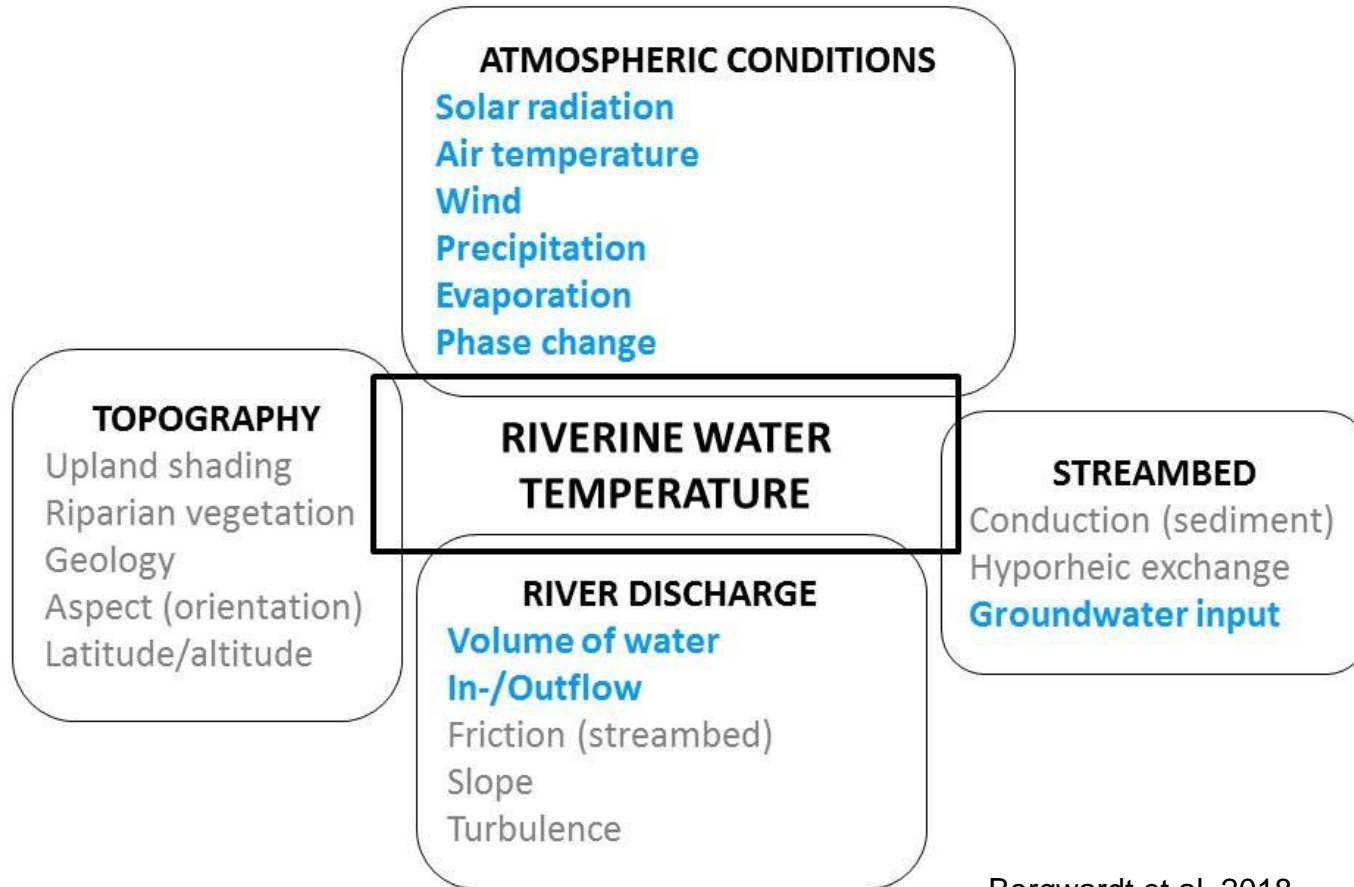
Steigung der Kendall-Theil Trendgeraden in Prozent des mittleren Jahresniederschlages

Vyhodnocení trendů v letních měsících (červen - srpen) pro výšky odtoku

Steigung der Kendall-Theil Trendgeraden in Prozent des mittleren Jahresniederschlages

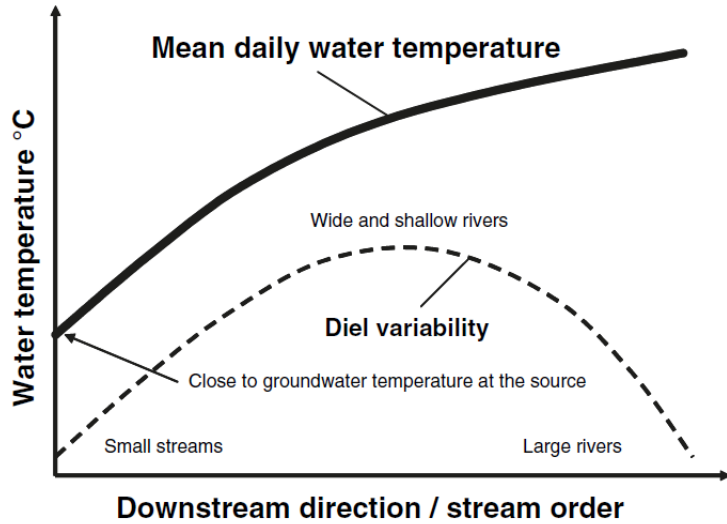

Borgwardt et al. 2018

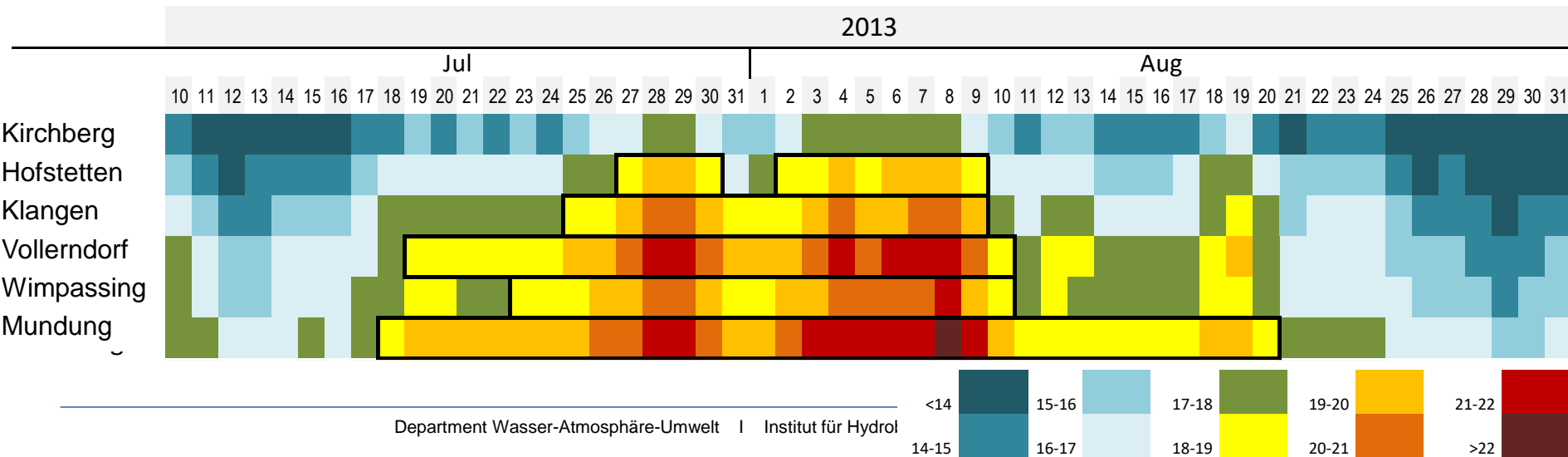
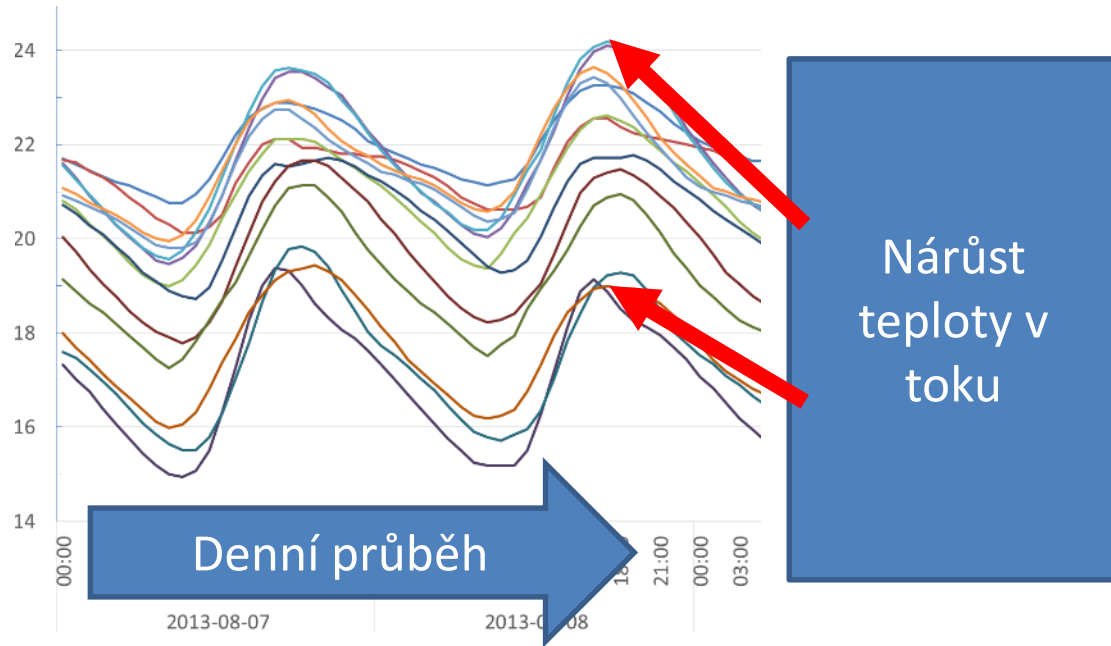

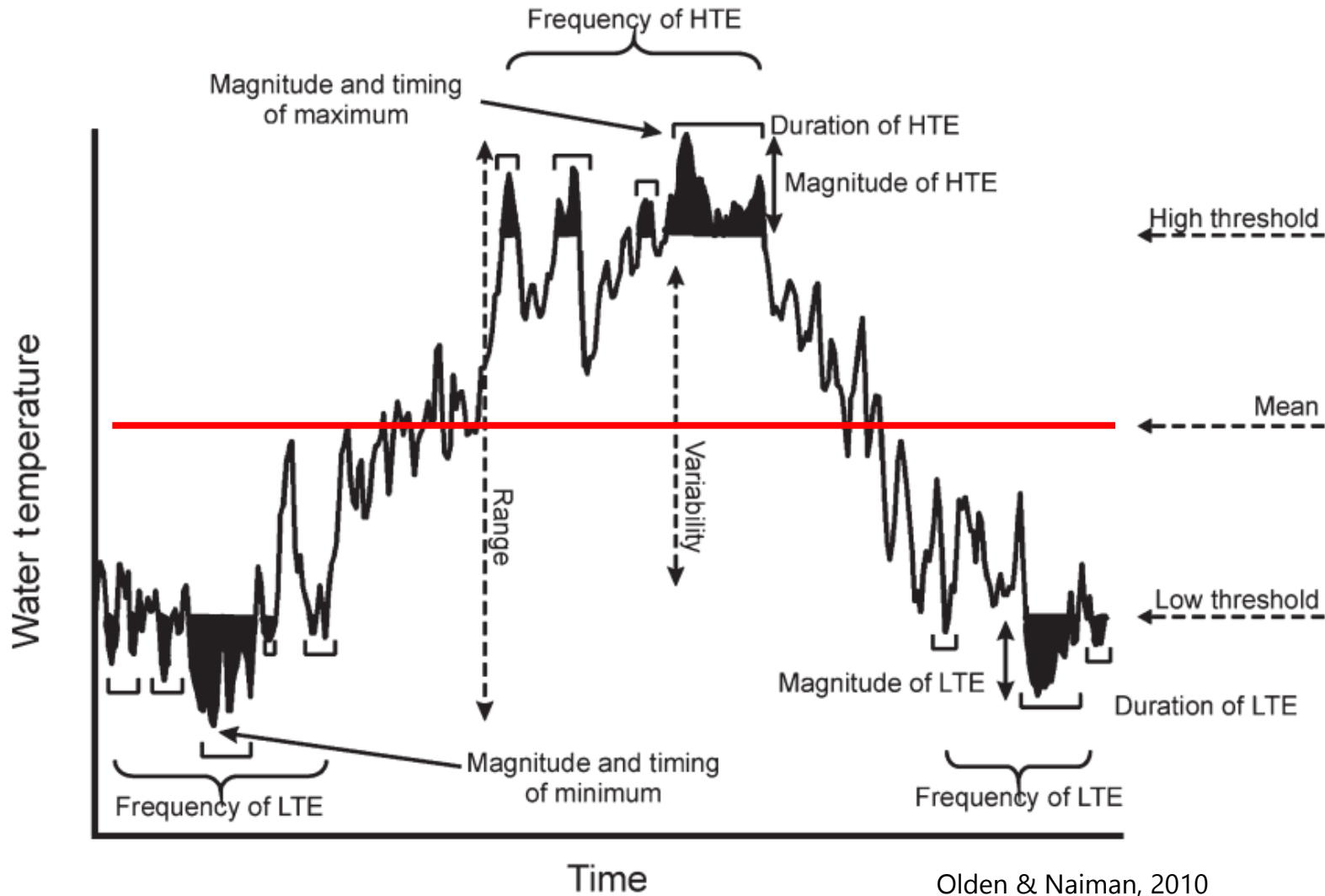
▷ Ohřívání v toku

Caissie 2006

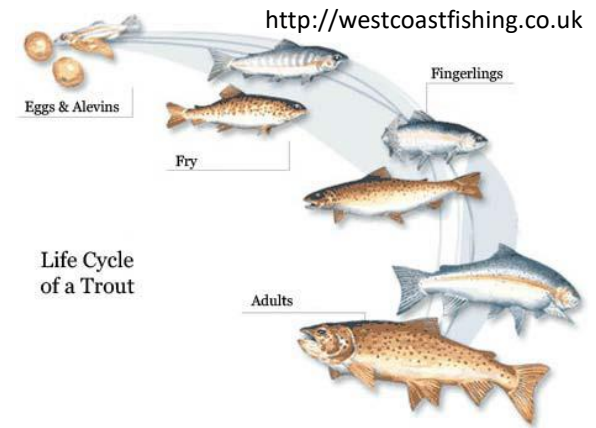
▷ Různá denní kolísání

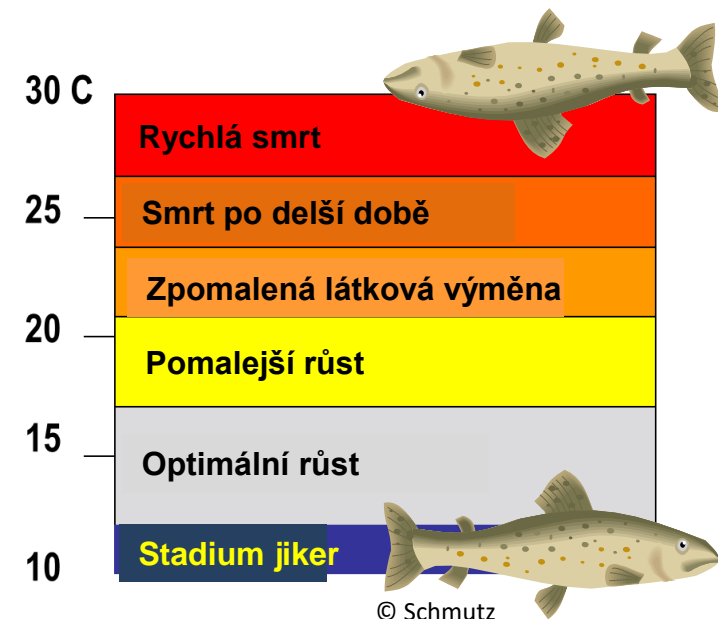
Olden & Naiman, 2010

- ▷ Ryby jsou **studenokrevné** organismy → Teplota je rozhodující parametr životního prostředí,
- ▷ ovlivňuje všechny biochemické a fyziologické aktivity ryb

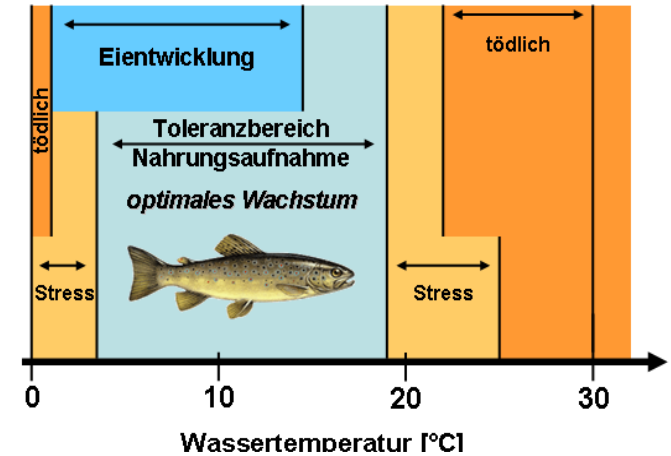
5násobný efekt teploty (Fry 1971):

- 1) Letální faktor
- 2) Kontrolující faktor (např. látková výměna)
- 3) Limitující faktor (např. odvod látek)
- 4) Maskující faktor (vliv na jiné funkce)
- 5) Řídící faktor (pryč od míst s vysokou teplotou)

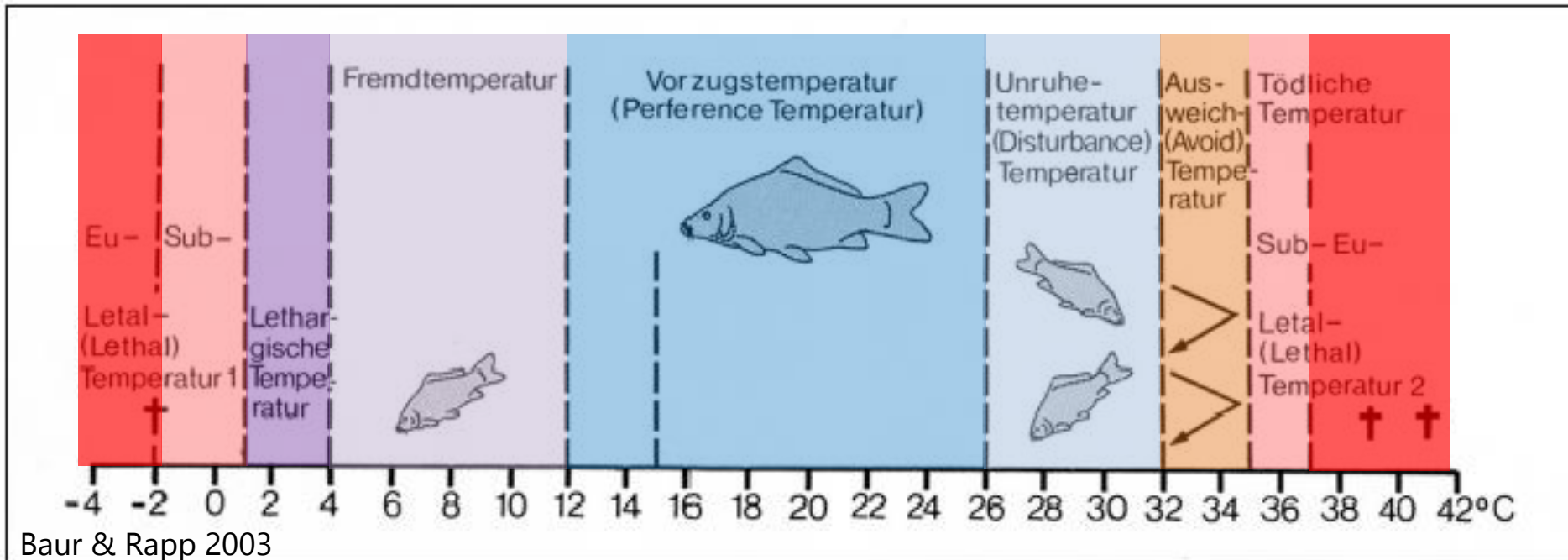

▷ Rozhodující „**využitelný**“ rozsah teploty je definován:

- dlouhodobým přežitím
- příjmem potravy
- rozmnožováním
- odolností vůči nemocem/parazitům
- konkurencí
- únikem

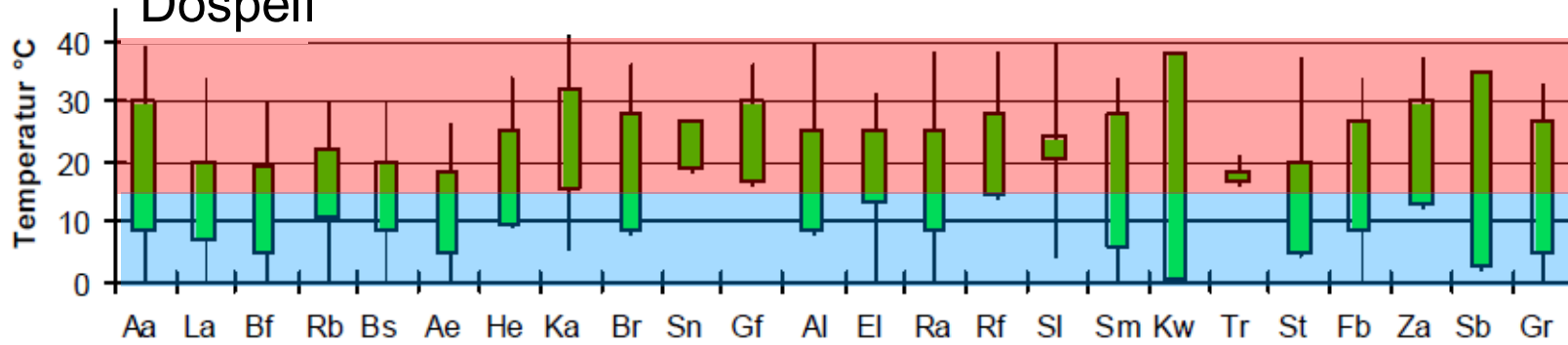

Melcher et al. 2009 after Elliott 1981

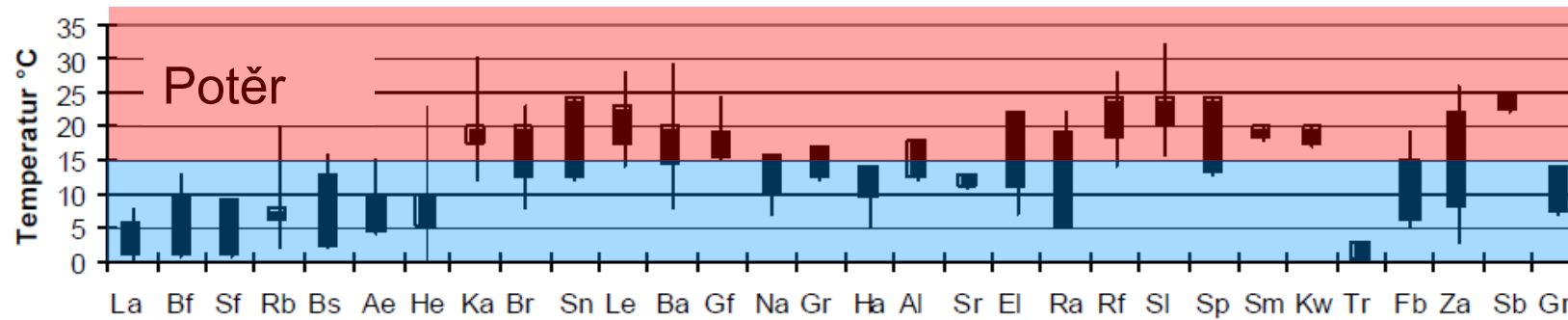

Dospělí

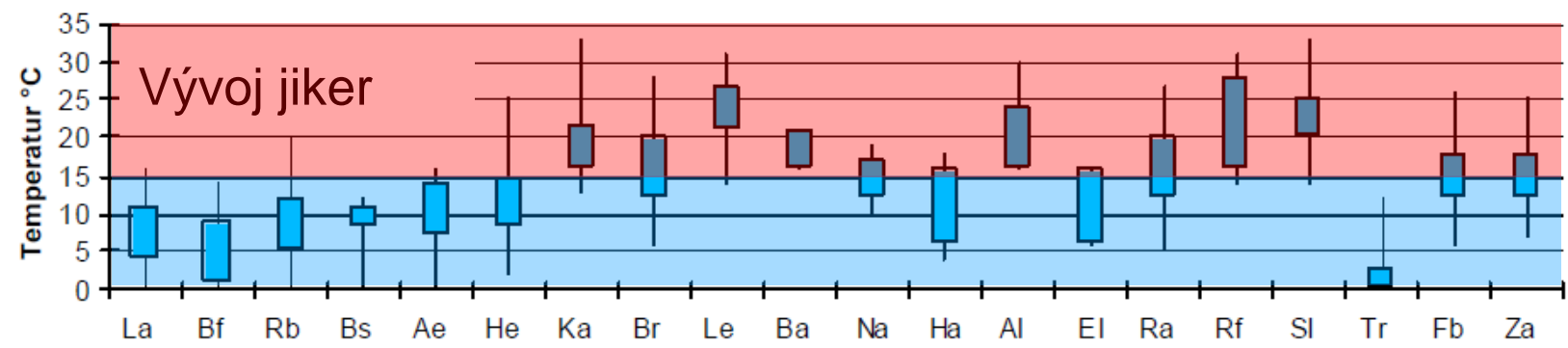

Teplota

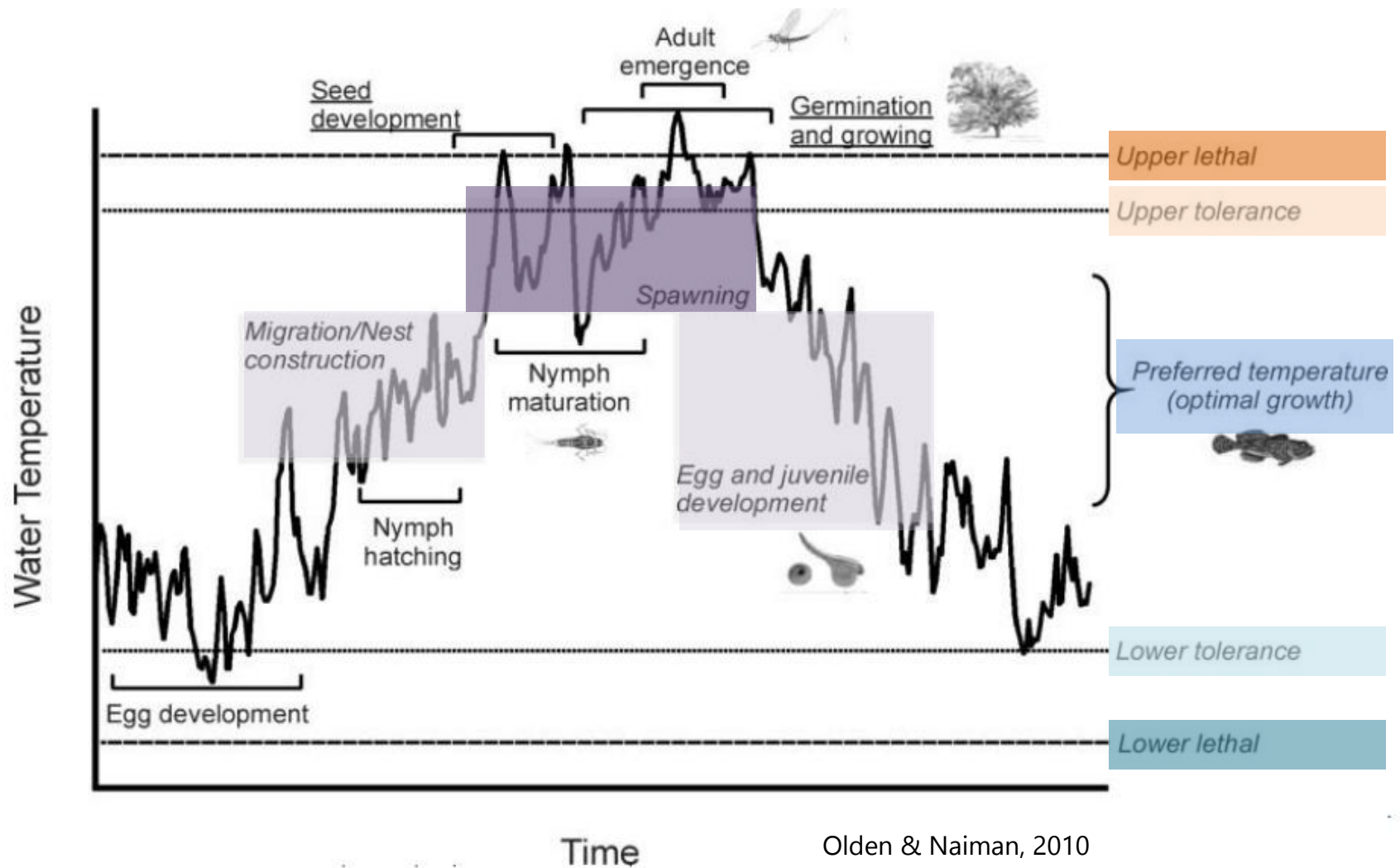
Potěr

Vývoj jiker

INTRO: TEPLOTA VODY & BIOTA

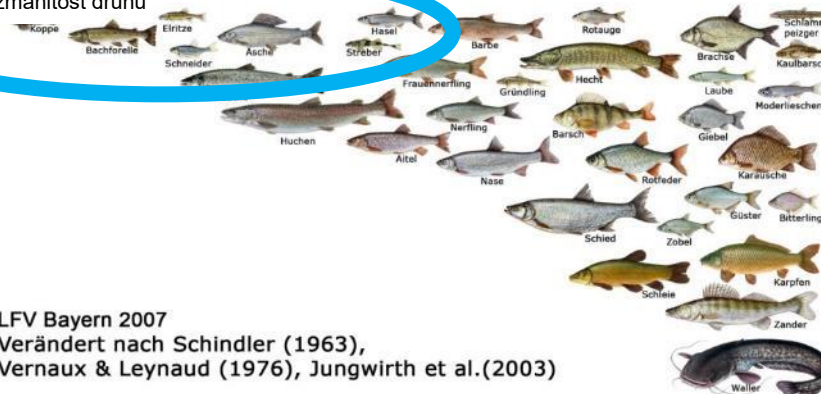

Morfologie

spád	> 3 ‰	> 1 ‰	> 0,7 ‰	> 0,3 ‰
Teplota	at ● < 18°C	● < 20°C	Teplota ● < 22°C	● < 24°C
Střední šířka	< 10 m - 15 m	< 40 m - 70 m	< 70 m - 200 m	< 200 m - 600 m
Vzdálenost ke zdroji	< 40 km	< 100 km	< 300 km	< 600 km
Sediment Korngröße				
Splaveniny a štěrky	Splaveniny a štěrky	Štěrky	Štěrky a písek	Písek a jíl

Rozmanitost druhů

Tolerance teploty

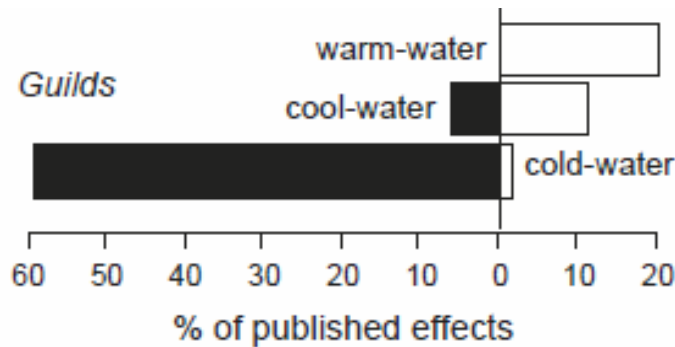
oligo-stenotermní: omezení na úzký studený rozsah teplot
meso-eurytermní: přizpůsobení na střední rozsah teplot

Potřeba kyslíku

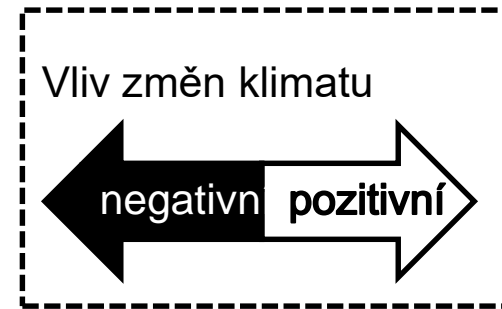
stenoxybiont: vysoký obsah O₂ (lososovití, zástupci potočních organismů)
euroxybiont: kolísání kyslíku/deficity O₂ se tolerují

Studená vs. chladná- vs. teplá voda

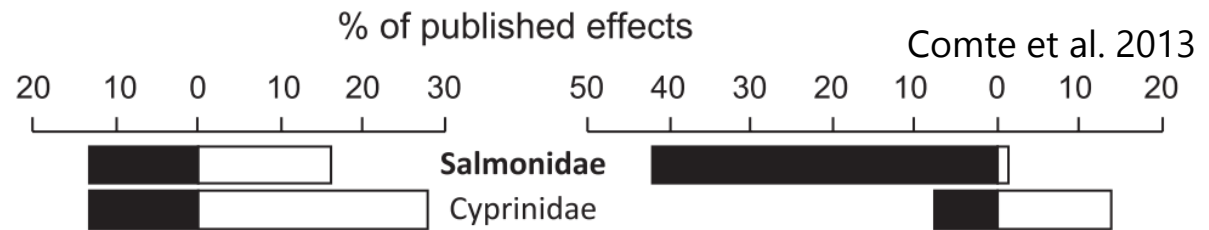
Druhy (Magnuson et al.1978)

Comte et al. 2013

Lososovití vs. kaprovití

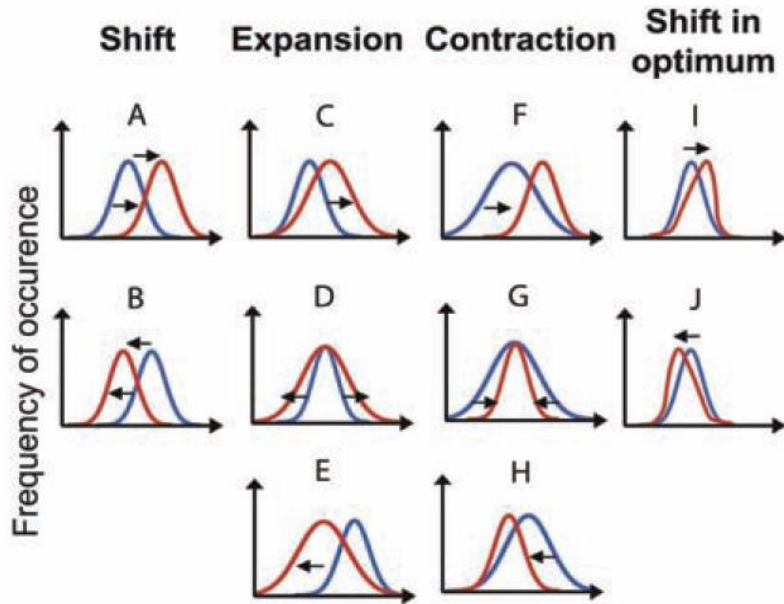
Comte et al. 2013

sledováno

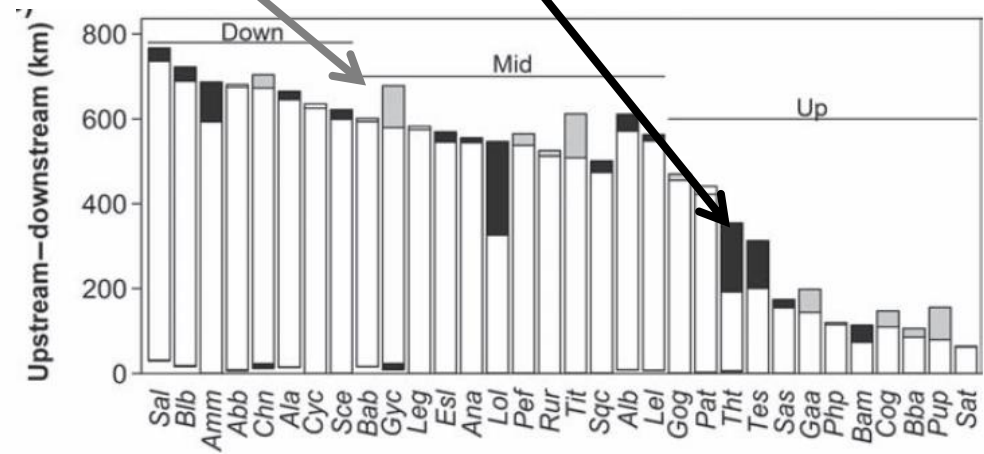
předpovídáno

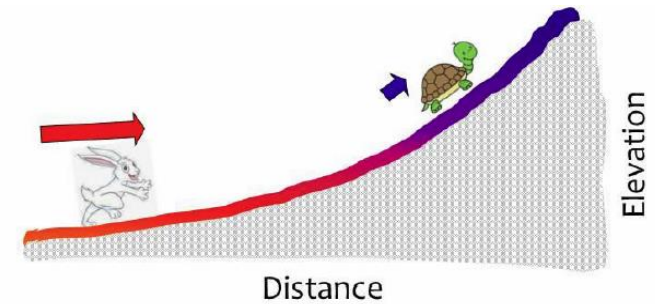
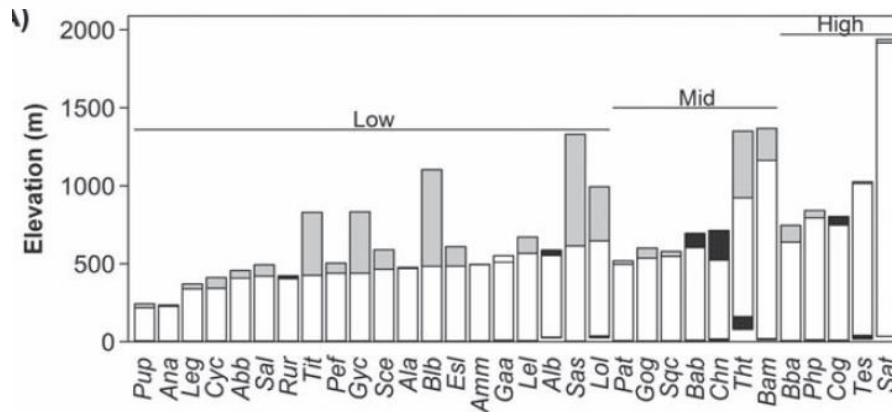
Posun řek → Posun nadmořské výšky

expansion vs. contraction

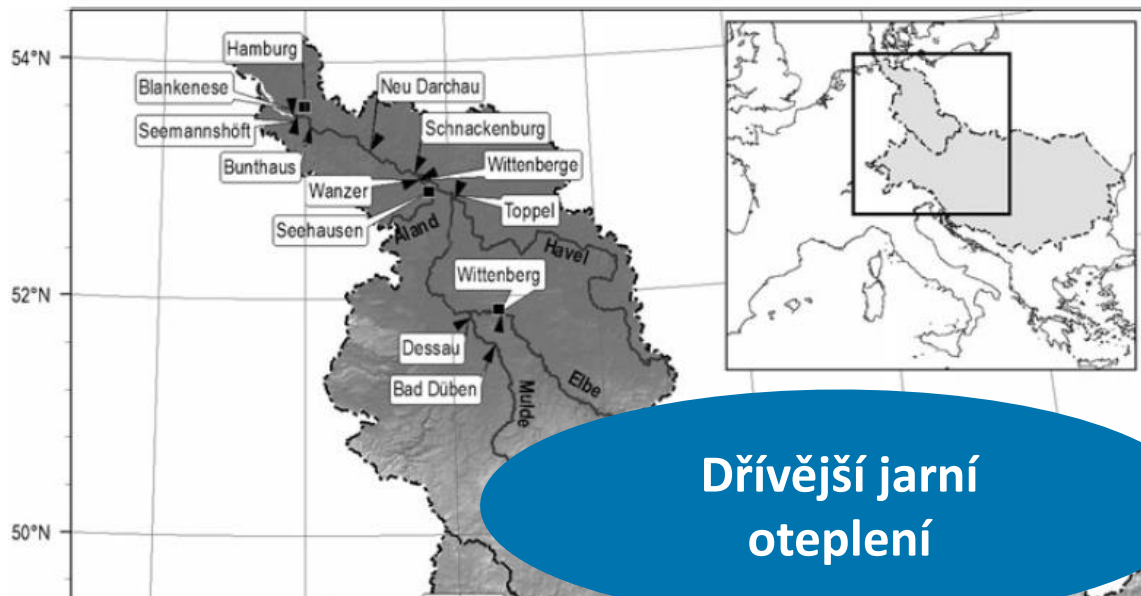
Comte&Grenouillet 2013

Jaké změny vyvolané změnami klimatu lze v
tocích skutečně zjistit?

Dunaj a Labe (1981-2008)

- ▷ Nárůst o 0,05 ° C za rok v období po r. 1980
- ▷ Sezónní posuvy
- ▷ Nárůst dnů >25° C

W1: 1981-1994

W2: 1995-2008

Basin	Location	No. peaks >20 °C	Start of period	Více teplých dnů			Dřívější jarní oteplení		
				W ₁	W ₂	<i>p</i>	W ₁ (DOY)	W ₂ (DOY)	<i>p</i>
Elbe	Blankenese	1980–09	0–26.5	644	923	0.009	133	126	0.062
Elbe	Seemannshöft	1965–09	0–26.5	640	889	0.002	134	126	0.033
Elbe	Schnackenburg	1980–09	0–27.1	687	817	0.124	132	127	0.168
Danube	Straubing	1981–09	0–27.0	283	628	0.003	142	130	0.041
Danube	Linz	1951–08	0–22.0	43	63	0.594	155	147	0.272

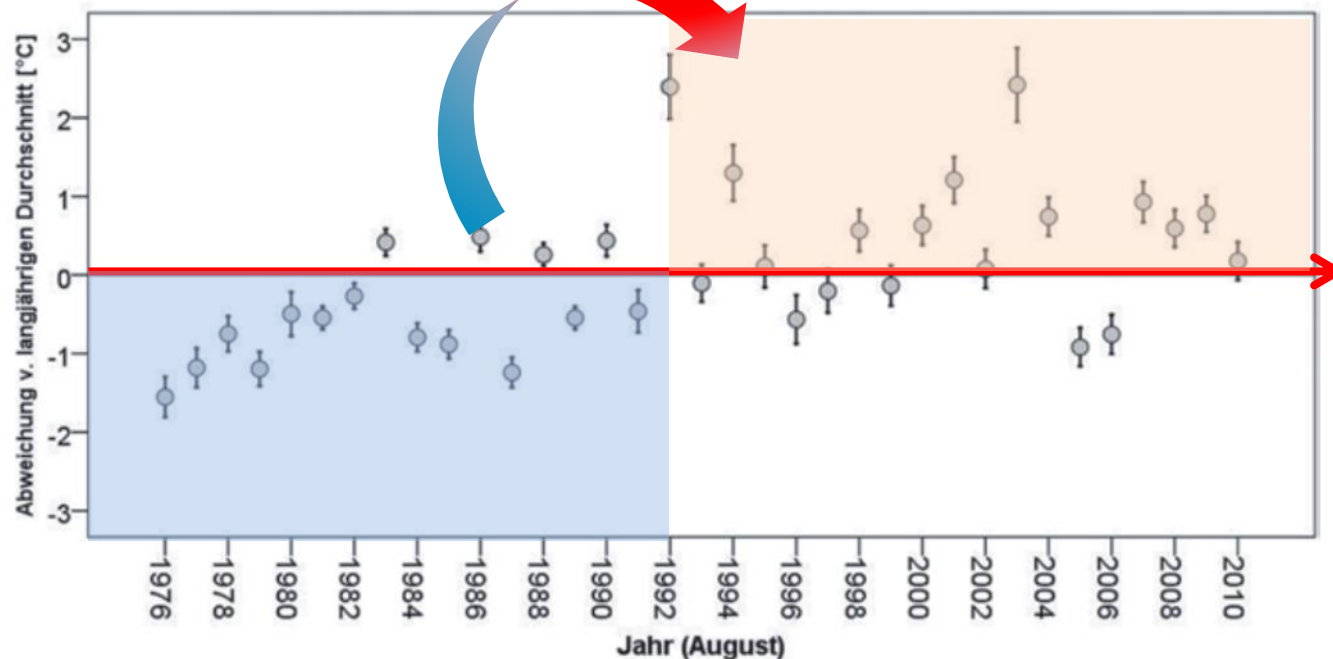
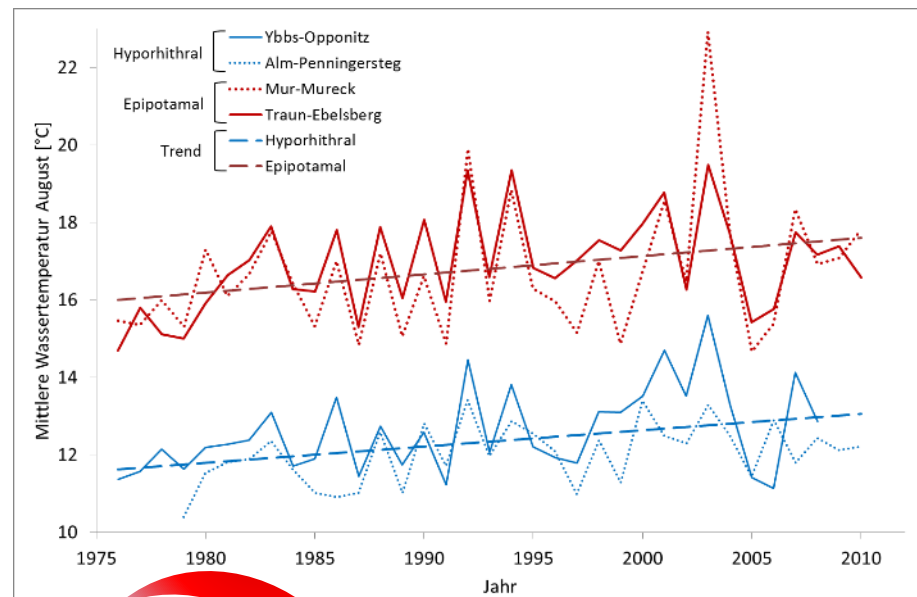
p is the probability of the *t* statistics comparing values for W₁ and W₂ while *DOY* denotes the day-of-year number

Sledování teploty vody na vodočtech v Rakousku 1976-2010

Měřitelný nárůst teploty v rakouských vodách:

~2,5° C za 30 let

Vyšší letní teploty

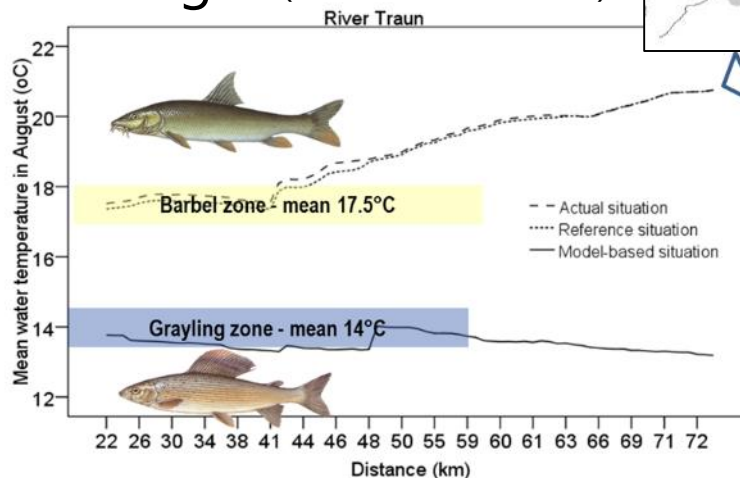
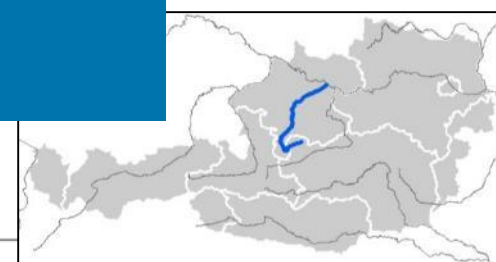

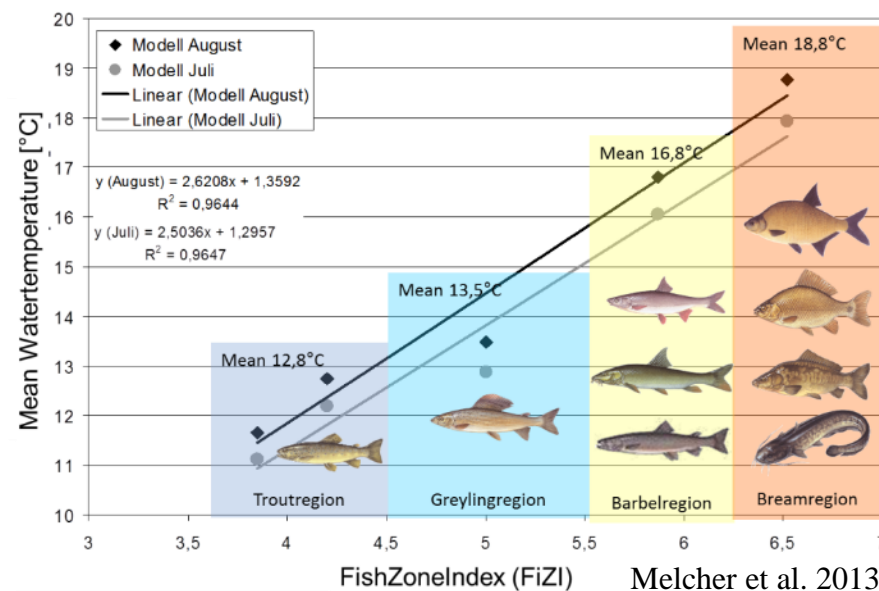
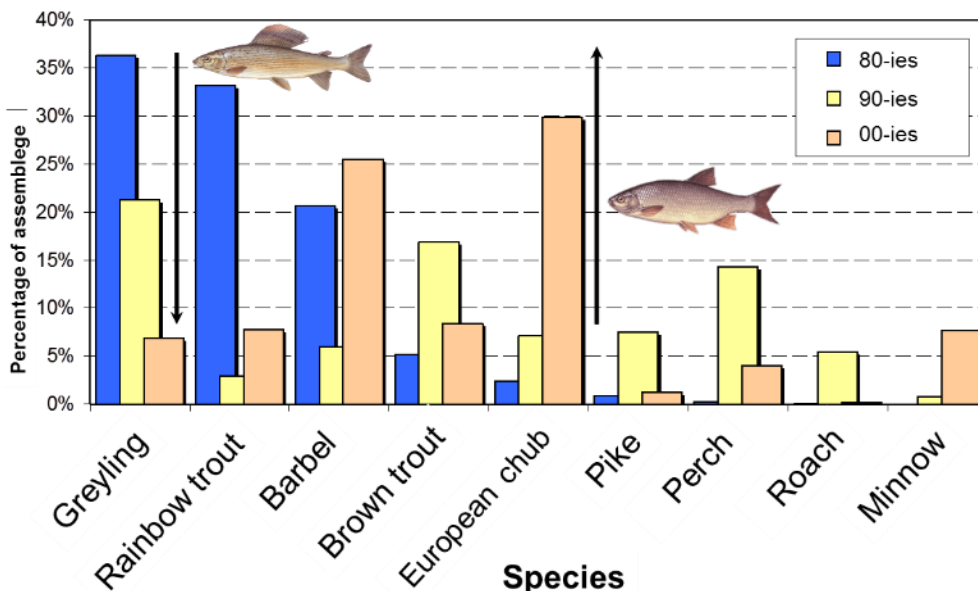
TEPLOTA VODY & RYBÍ REGIONY

Schéma zatížení teplotou Traun-Ager (Melcher et al 2009)

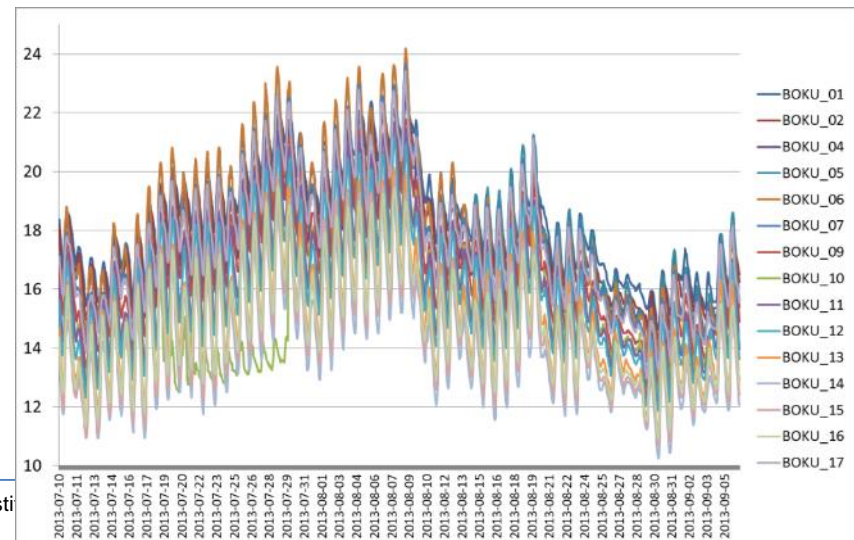
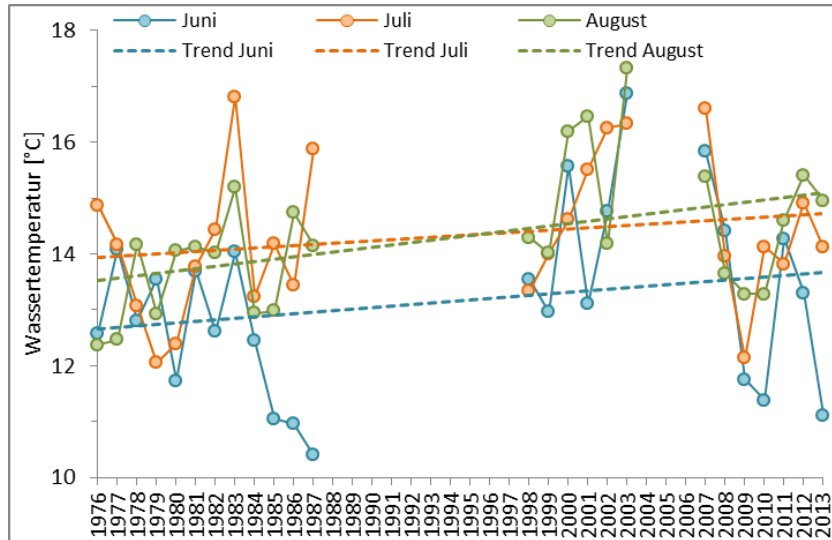
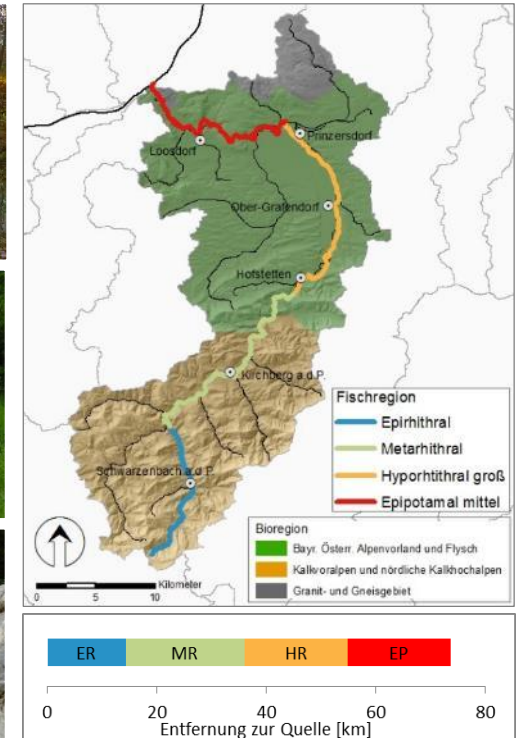
Zvláště silně jsou ohříváním dotčeny tekoucí vody s nezávislou teplotou odtoku a režimem splavenin
Zřetelný posuv cenózy

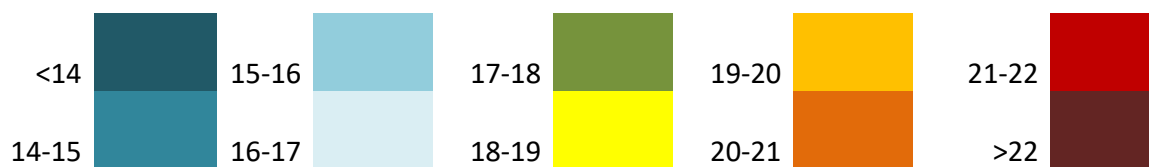
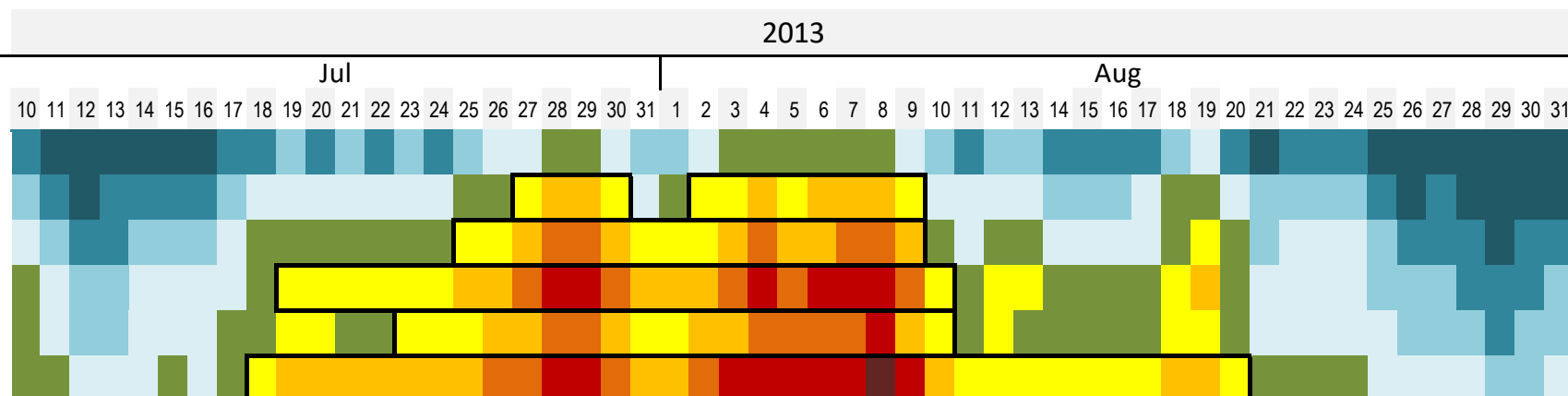
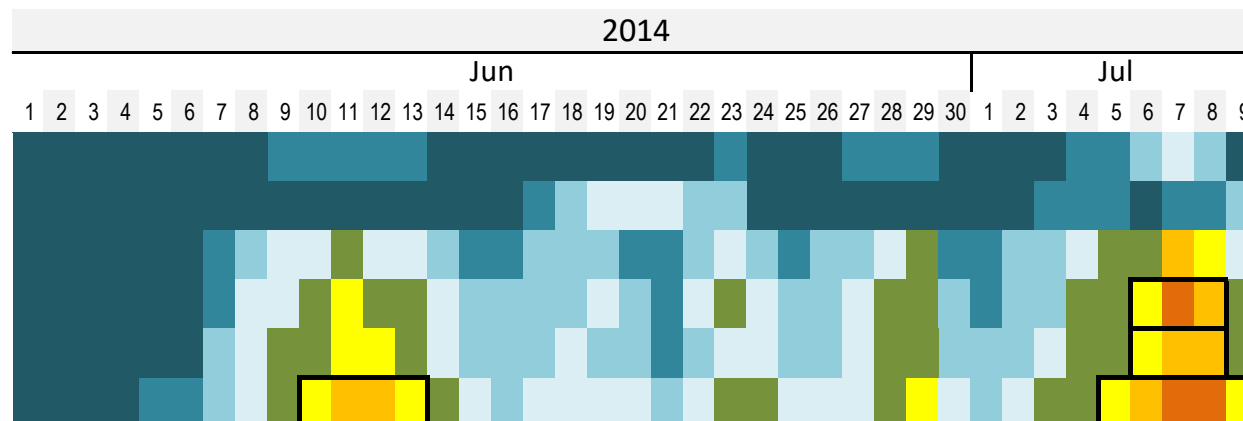
Teplota vody a rybí regiony

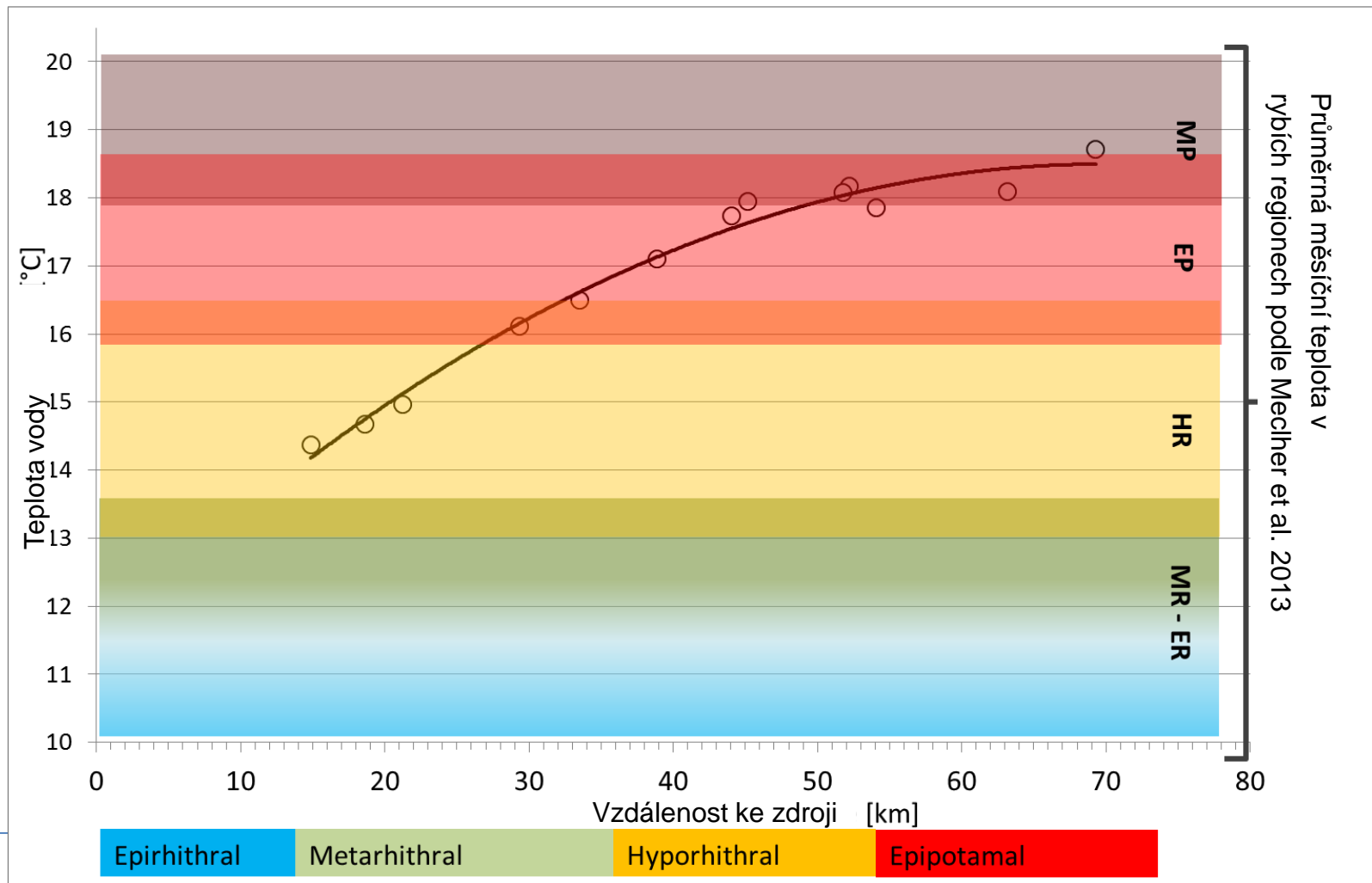
TEPLOTA VODY PIELACH

„Heatmap“ průměrných teplot vody v toku řeky Pielach v měsících červen/červenec/srpen

Průměrné měsíční hodnoty v srpnu 2013 v toku řeky Pielach a očekávané teploty vody v rybích regionech, viz Melcher et al. (2013)

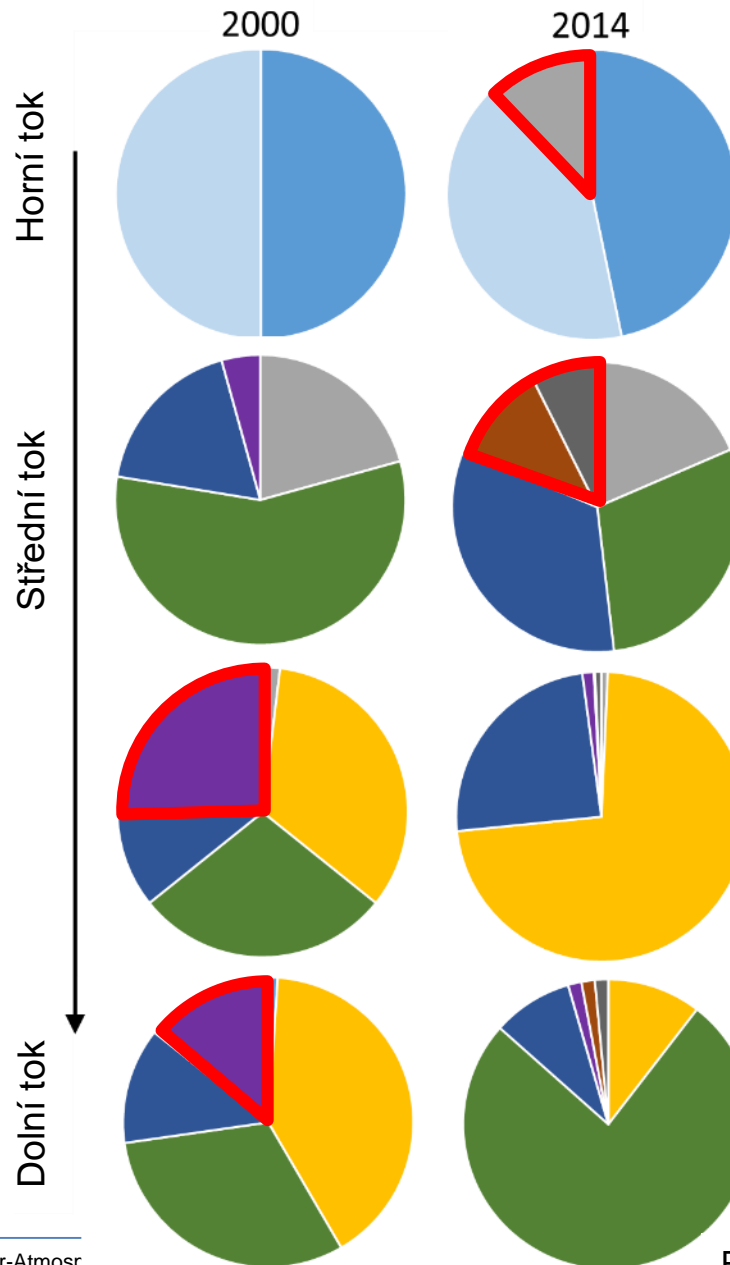
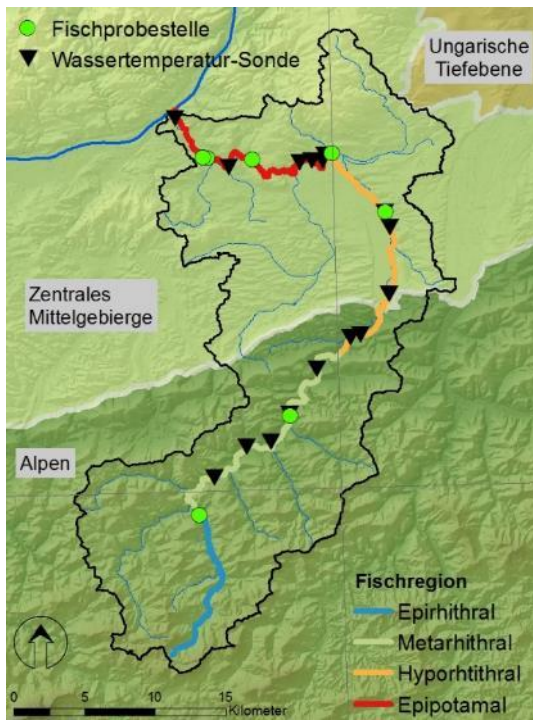

PIELACH – POSUN CENÓZY

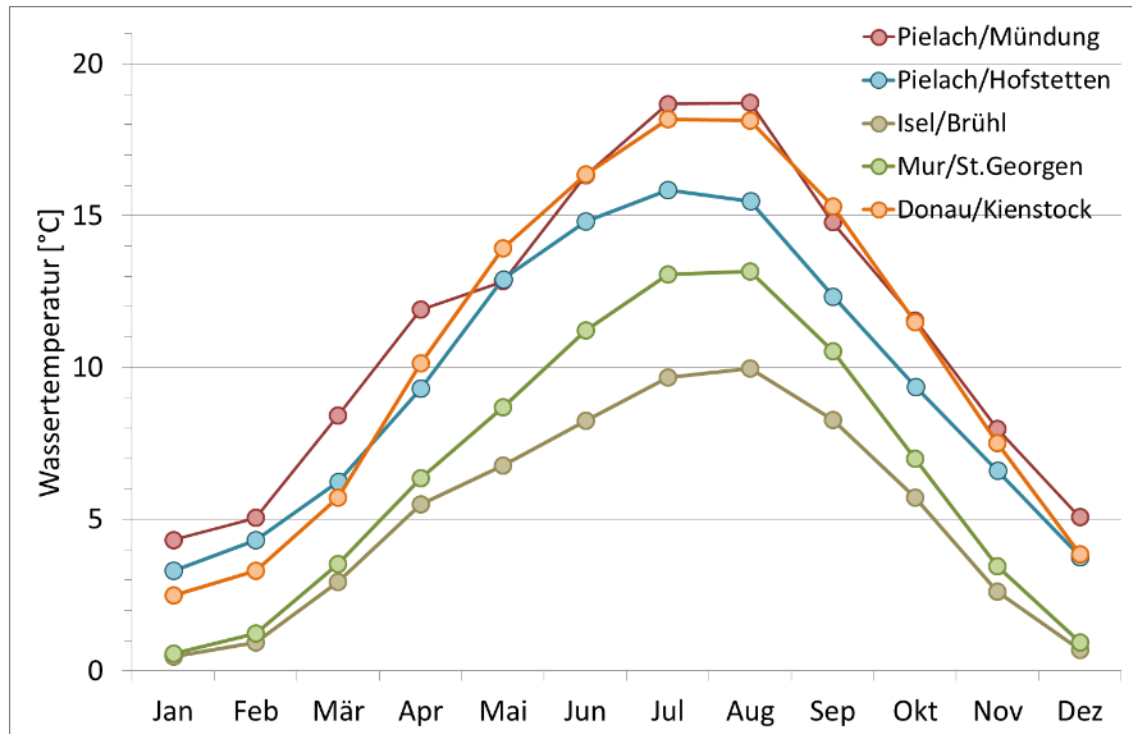
- Pstruh potoční
- Pstruh duhový
- Lipan podhorní
- Jelec tloušť
- Parma obecná
- Hlavatka obecná
- Ostroretka stěhovavá
- Ouklejká pruhovaná
- Střevle potoční

Pletterbauer et al. 2014

Dlouholeté měsíční průměrné hodnoty (2001 až 2011) vody s výskytem hlavatky obecné
Hodnoty pro Pielach/ústí z měření 2013/2014.

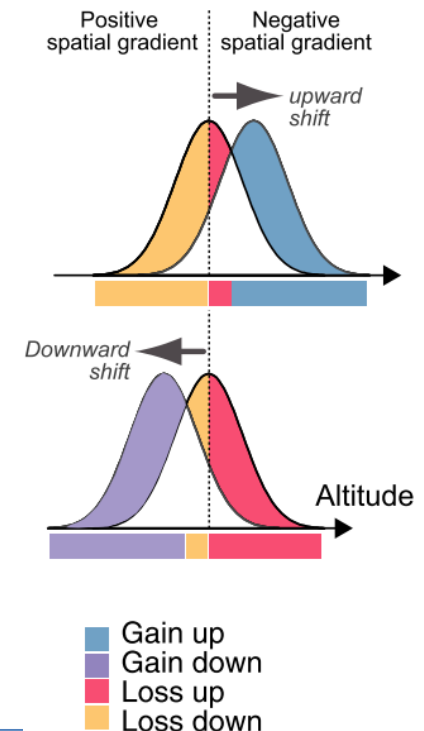
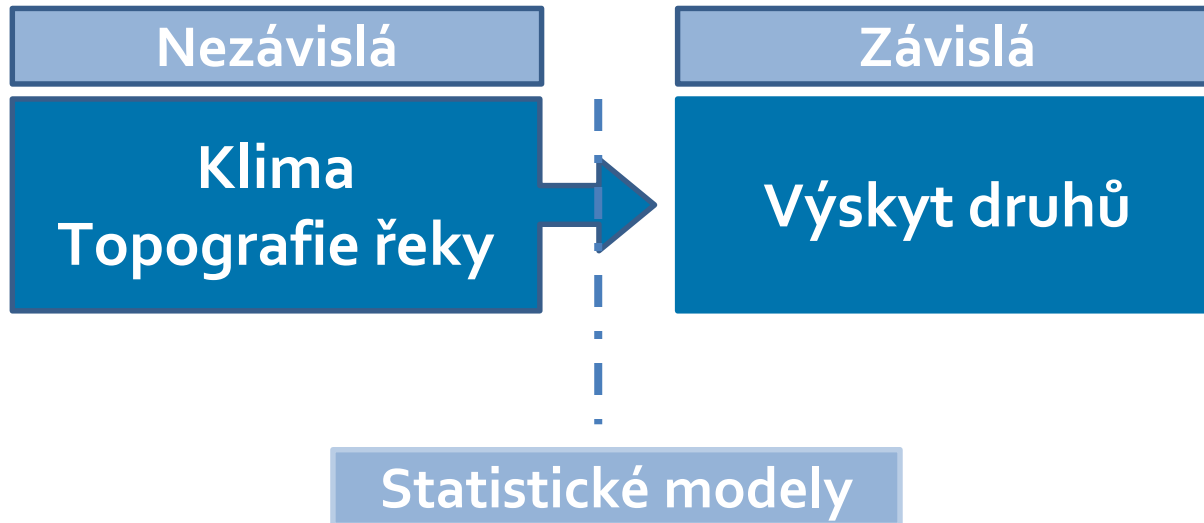

změněno podle Ratschan 2014

Analýza prostorově časových vzorů

Species Distribution Model (SDM) – modely rozšíření

- Identifikace relevantních faktorů
- Předpověď rozšíření na základě nálezů a parametrů ŽP pro netestované oblasti / jiná období
- ‚Ensemble forecasting‘ (Araújo & New 2007)

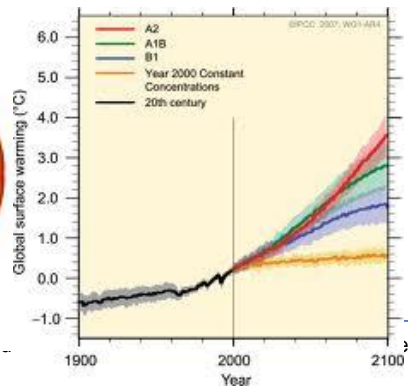
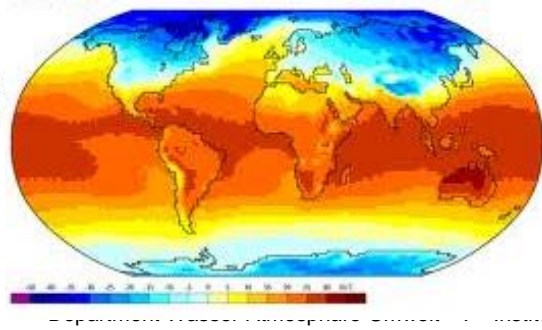
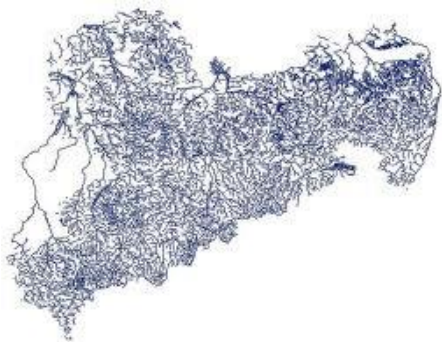
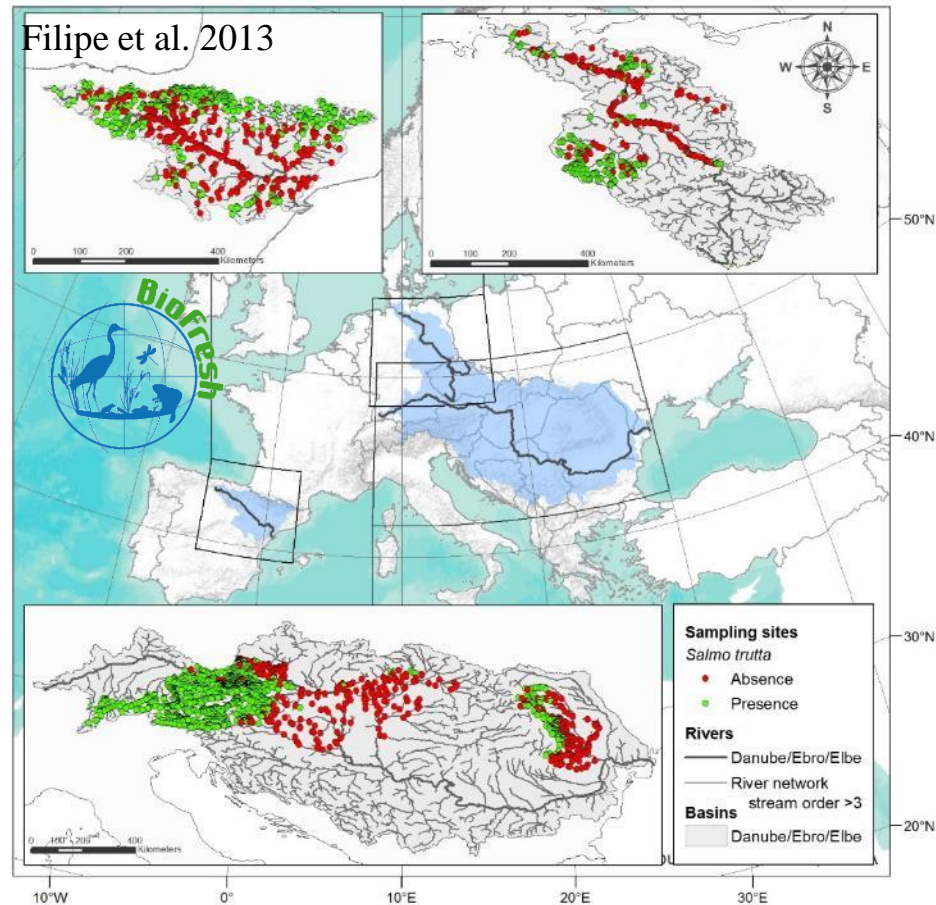

ROZŠÍŘENÍ PSTRUHA

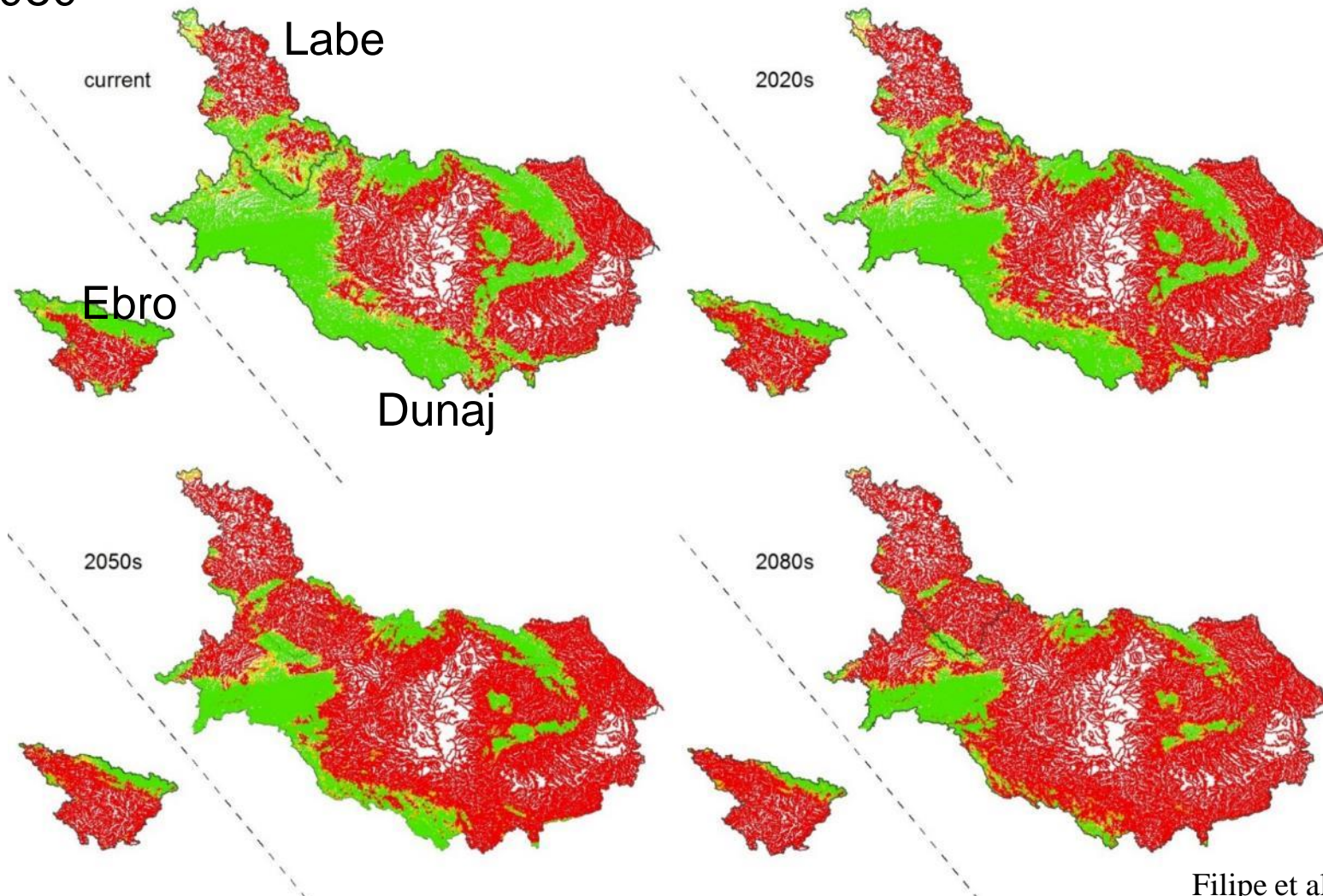
- (1) Model rozšíření pro pstruha potočního v závislosti na klimatu, využívání půdy a topografii řeky
- (2) Budoucí rozšíření s ohledem na změnu klimatu

Zkoumaná oblast: povodí Dunaje, Ebra, Labe

>60 % ztráta prostředí v důsledku vlivu klimatických změn do r. 2080

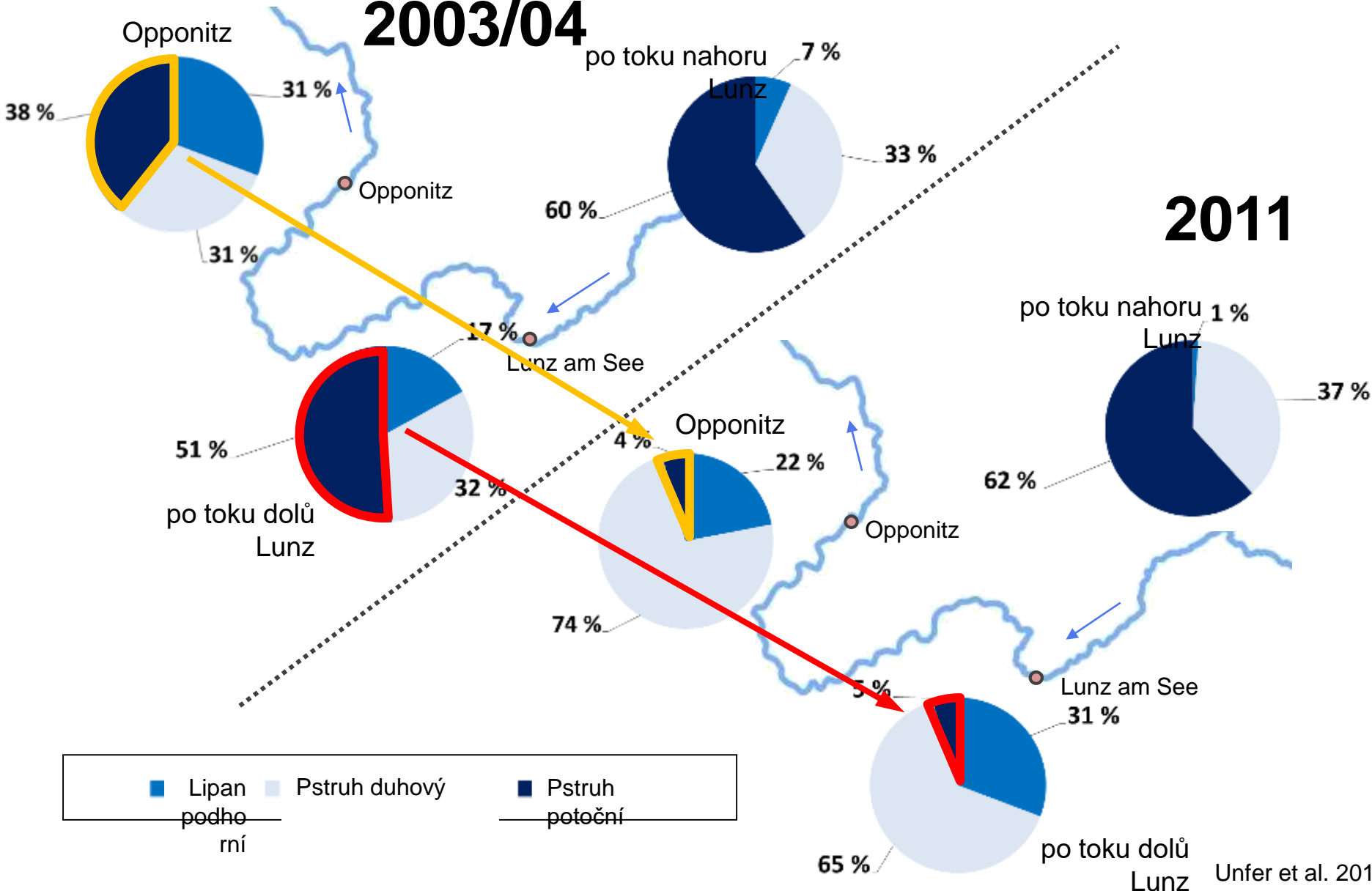

Filipe et al. 2013

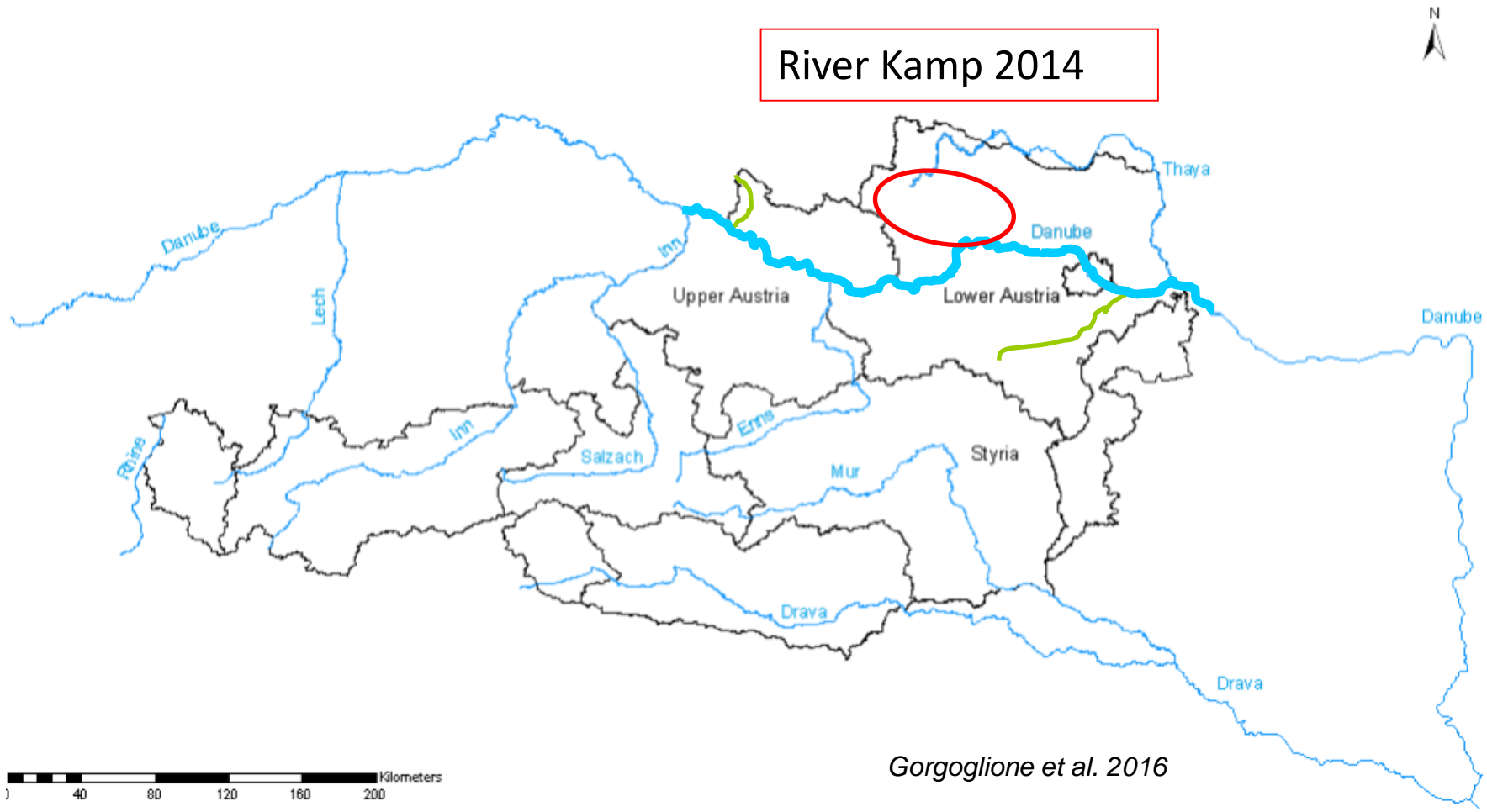
Je problémem pouze teplota?

2003/04

River Kamp 2014

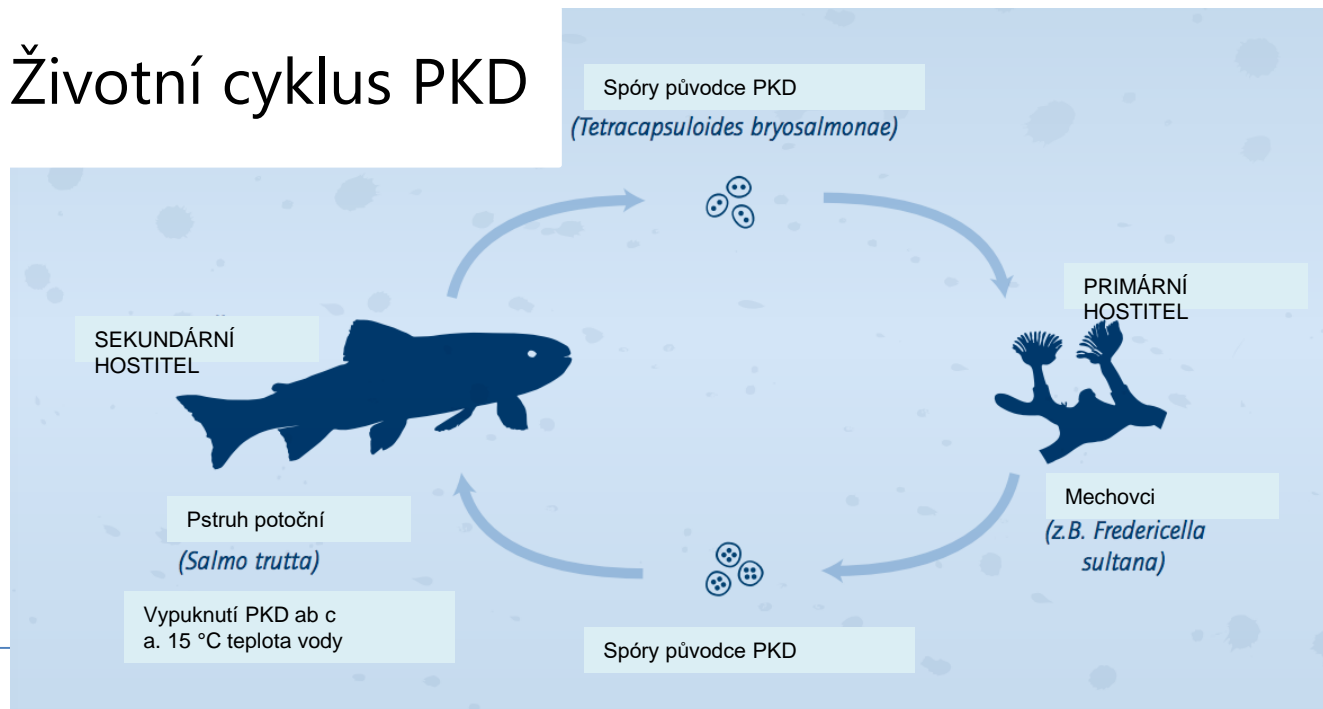

Gorgoglione et al. 2016

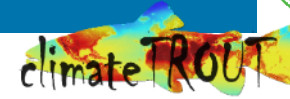
PKD: Proliferační ledvinová choroba

- známá cca 100 let (Okamura et al., 2011)
- 80. léta: Jako původce PKD identifikována **Myxozoa** (Kent & Hendrick, 1985)
- 1999: Hlavním hostitelem mechovci → Popis Patogen **Tetracapsuloides bryosalmonae** (Anderson et al., 1999)
- Spóry patogenu v Evropě prokazatelně vylučuje pstruh potoční a siven americký (Grabner & El-Matbouli 2008).
- Infekce prokázána u téměř všech lososovitých (Bucke et al., 1991)

Životní cyklus PKD

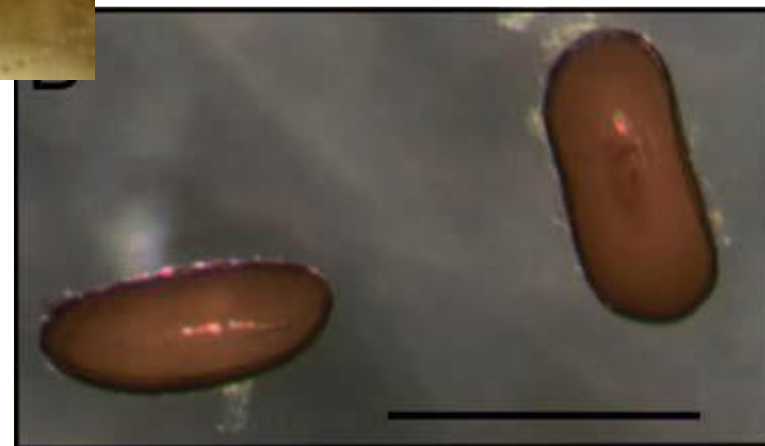
PKD - MECHOVCI (BRYOZOA)

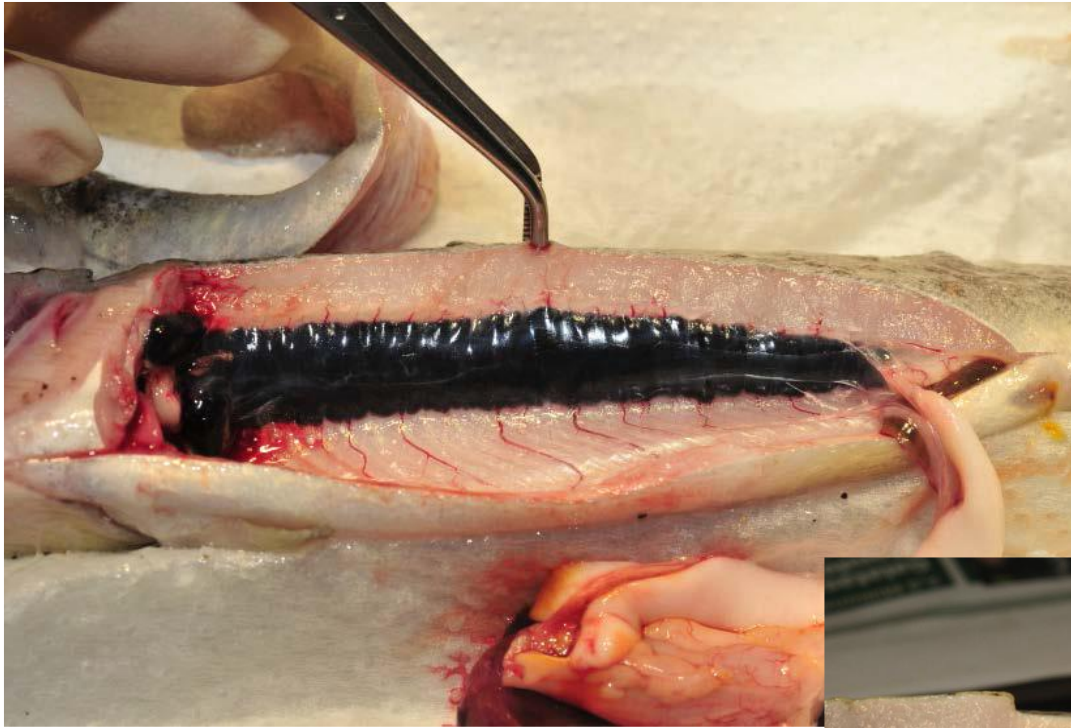

Mehovci a statoblasty
(trvalé stadium)

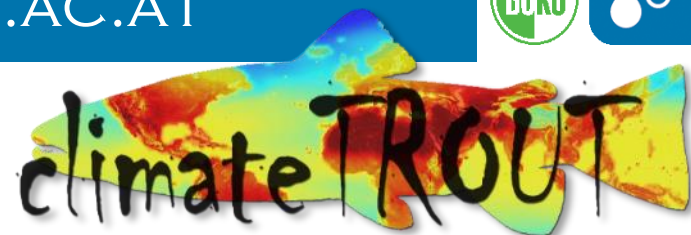

- *T. bryosalmonae* proniká do ryb kůží/žábry (Morris et al., 2000).
- Ryba reaguje zánětlivými reakcemi, → otokem ledvin (Feist & Longshaw, 2006)
- **K imunitním reakcím při nízkých teplotách nedochází** (Le Morvan et al., 1998).
- Spóry se z ryb vylučují močí (Hendrick et al., 2004) → jsou infekční pro mechovce (Grabner & El-Matbouli, 2008).
- Ryby umírají na PKD (Bettge et al., 2009) příp. sekundární infekce (Feist & Bucke, 1993)
- **Úmrtnost a závažnost onemocnění v závislosti na teplotě** (Bettge et al., 2009)
- **Mladé ryby jsou náchylnější k onemocnění**
- Zvláště je ohrožena nejmladší populace
- Mladé ryby, které PDK přežijí (díky nízkým teplotám) získají imunitu, avšak vylučují spóry (Okamura et al., 2011)

ClimateTrout: Newly emerging impacts in riverine ecosystems: combined effects of climate change and malacosporean infections in brown trout

Willkommen bei ClimateTrout

Das Projekt „Neu auftretende Bedrohungen der Bachforelle in Fließgewässern: das Zusammenwirken von klimatischen Veränderungen und Malacosporeen-Infektionen“, kurz ClimateTrout, ist ein gemeinsames Projekt von VetMedUni Wien und BOKU Wien unterstützt durch den Klima- und Energiefonds im Zuge des Österreichischen Klima-Wissenschaftsprogrammes (ACRP, 9th call)

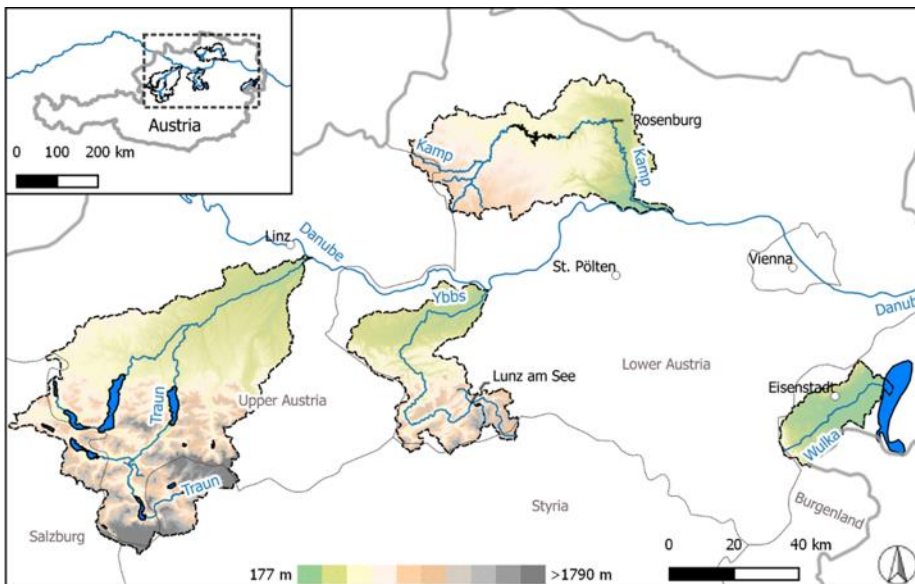

Universität für Bodenkultur Wien
University of Natural Resources
and Life Sciences, Vienna

ClimateTrout untersucht das Zusammenspiel von Wassertemperatur in Flüssen, das Vorkommen von Moostierchen, die Verbreitung der Bachforelle (*Salmo trutta f. fario*) und das Auftreten der proliferativen Nierenkrankheit (PKD) in Abhängigkeit des Klimawandels. Das Projekt befasst sich mit neu auftretenden Belastungen durch den Klimawandel.

ClimateTrout hat zum Ziel:

- eine Klima-sensitive Art (Bachforelle, *Salmo trutta f. fario*) zu untersuchen
- Klimawandel-vulnerable Lebensräume (kaltwasserführende Flüsse) zu identifizieren
- die Veränderung von Ökosystemprozessen (Wassertemperatur) durch den Klimawandel darzustellen
- die Effekte von Krankheitserregern und deren verstärktes Vorkommen durch den Klimawandel zu berücksichtigen
- Empfehlungen für robuste Managementstrategien zum Erhalt von vitalen Bachforellenspopulationen unter Berücksichtigung des Klimawandels zu erstellen

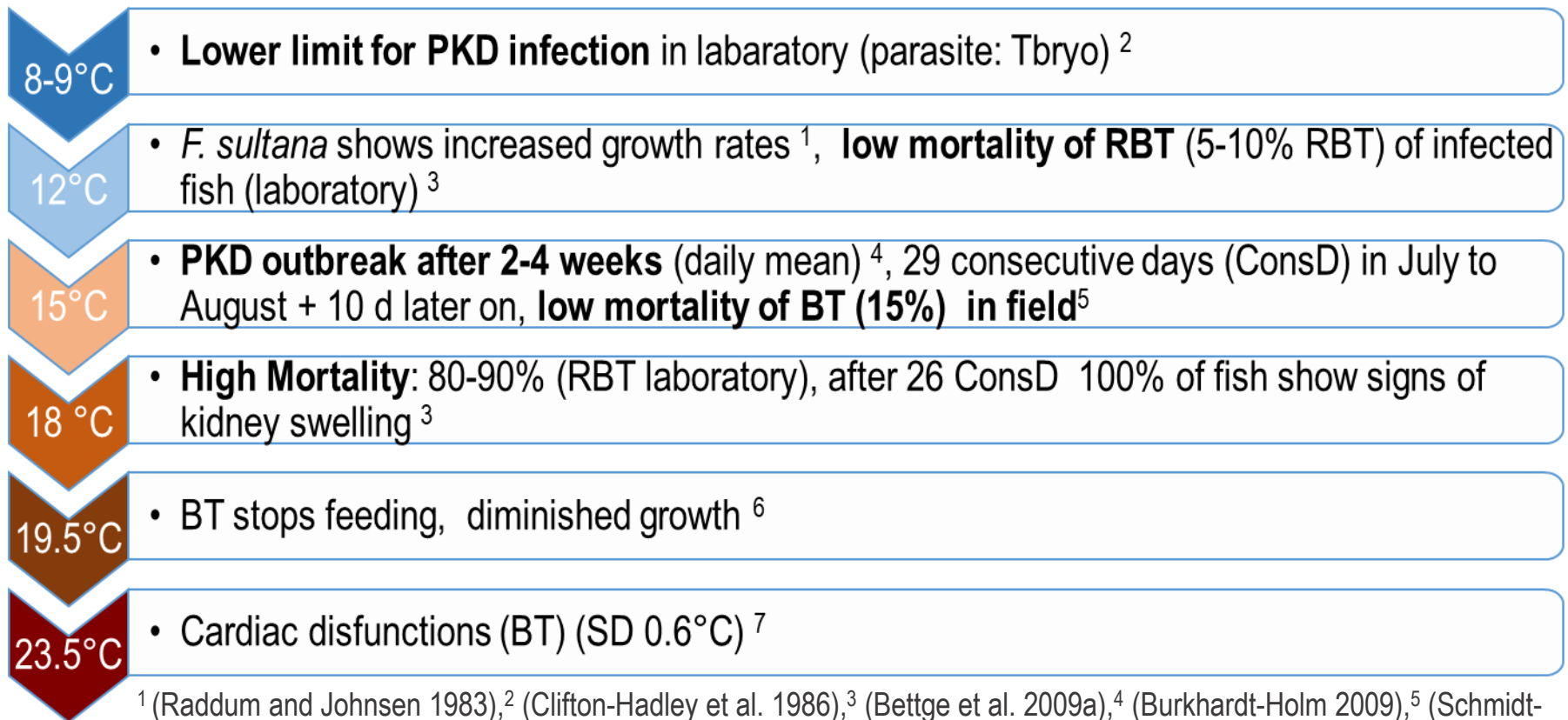

9th Austrian Climate Research Programme

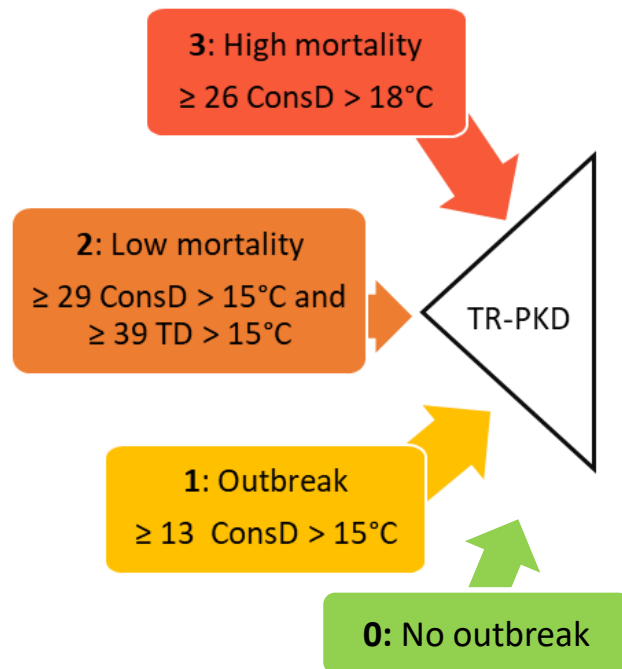

Relevantní mezní hodnoty teploty pro pstruha potočního a PKD

¹ (Raddum and Johnsen 1983), ² (Clifton-Hadley et al. 1986), ³ (Bettge et al. 2009a), ⁴ (Burkhardt-Holm 2009), ⁵ (Schmidt-Posthaus et al. 2015), ⁶ (Elliott and Elliott 2010), ⁷ (Vornanen et al. 2014)

Rakouské hodnocení rizika PKD & teploty

Riziko PKD v závislosti na teplotě (TR-PKD)

4stupňový odhad rizika, který bere v úvahu různé mezní hodnoty

Zjištění Status-Quo

Výhled na budoucí vývoj

ConsD = consecutive days; TD = total days

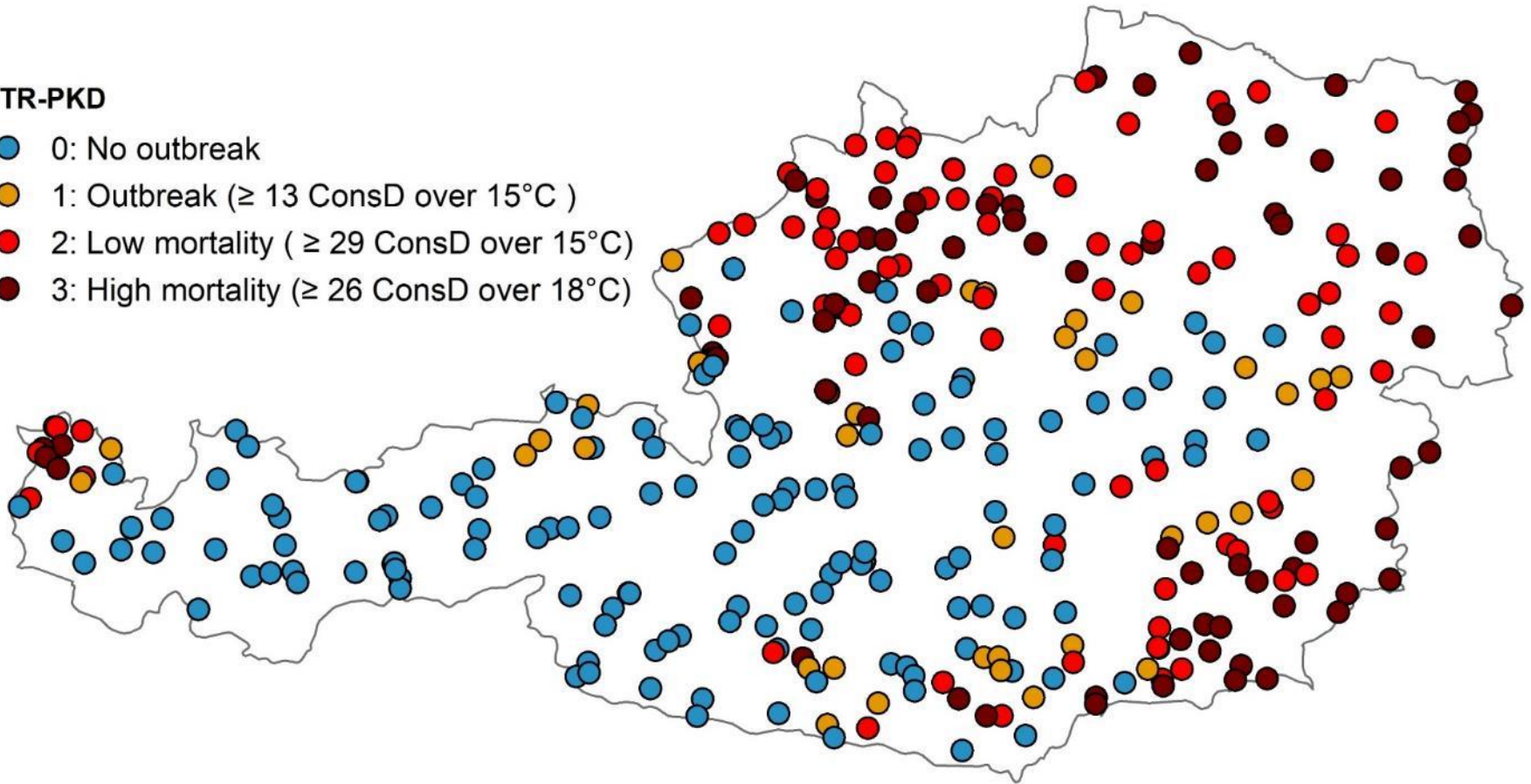

Status-Quo (2000-2011) riziko PKD

Všechny hladiny teploty toků (pod 1500m)

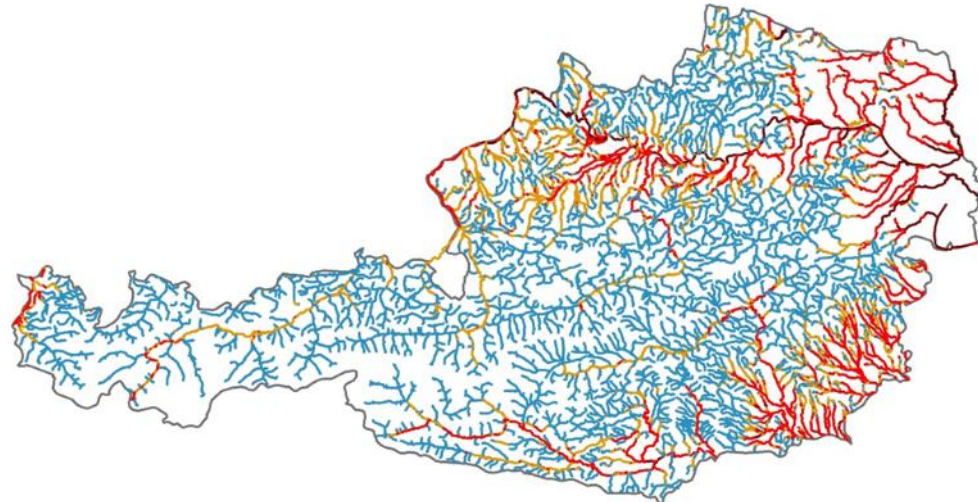
TR-PKD

- 0: No outbreak
- 1: Outbreak (≥ 13 ConsD over 15°C)
- 2: Low mortality (≥ 29 ConsD over 15°C)
- 3: High mortality (≥ 26 ConsD over 18°C)

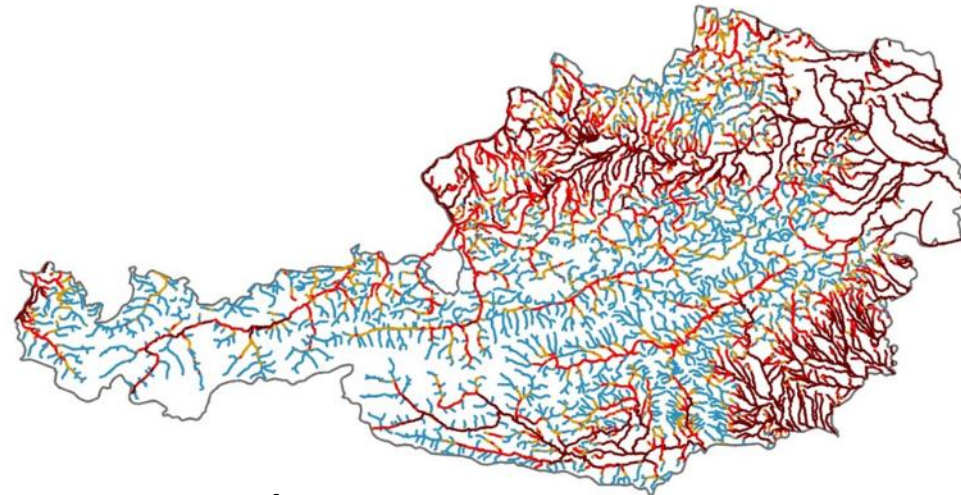

Budoucí vývoj; RCP8.5

Near future
(2021-2050)

Far future
(2071-2100)

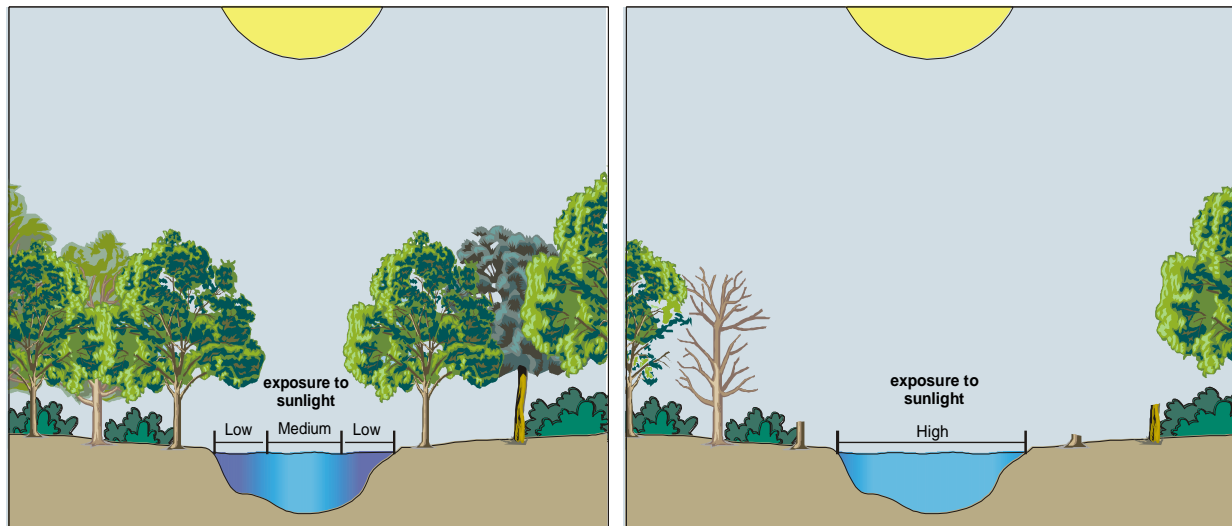

Přídavný faktor, který ryby stresuje!

Všechno zbytečné?

Důležitý faktor - zastínění

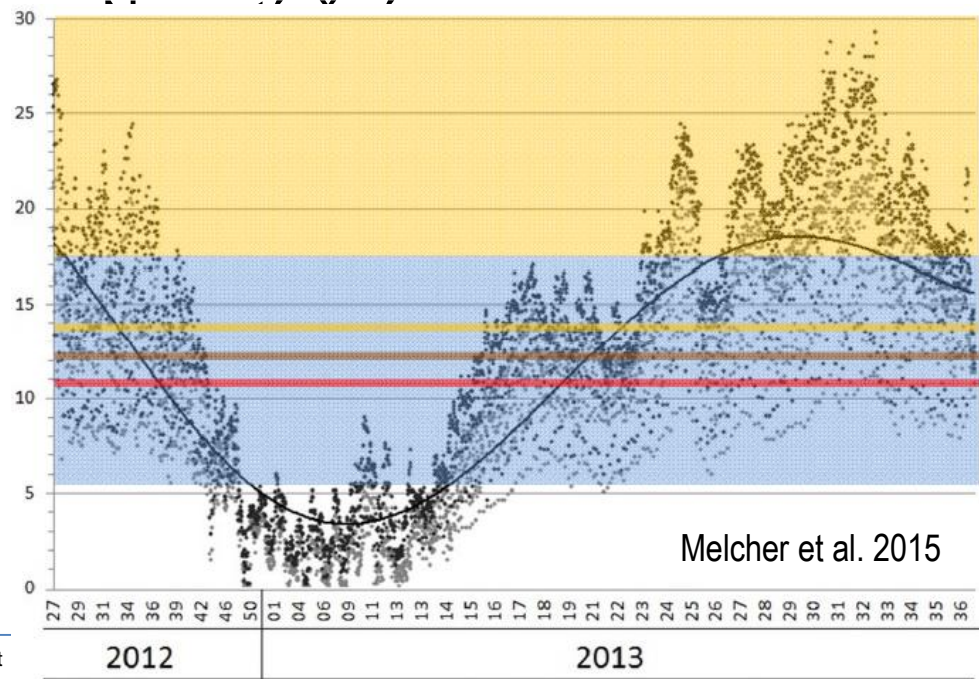
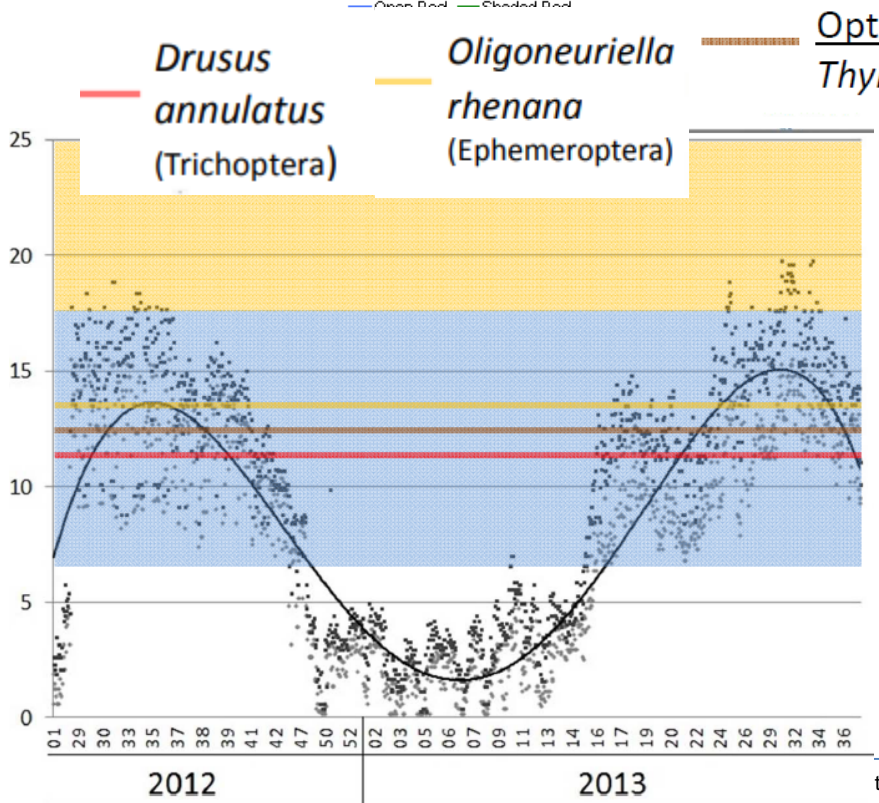
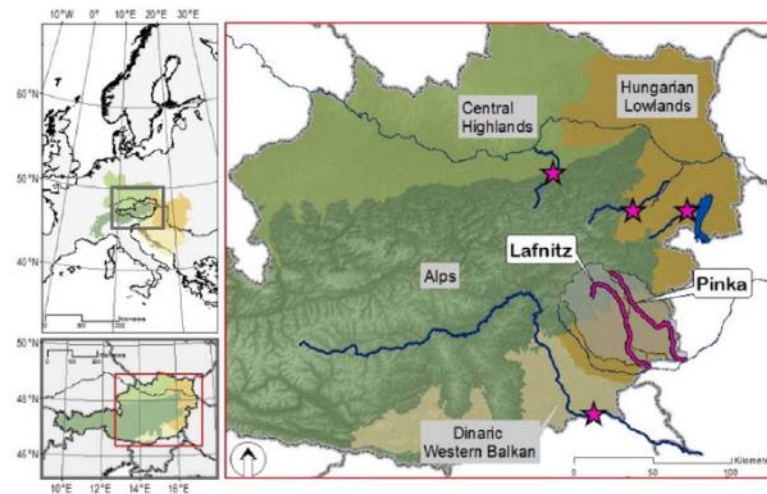
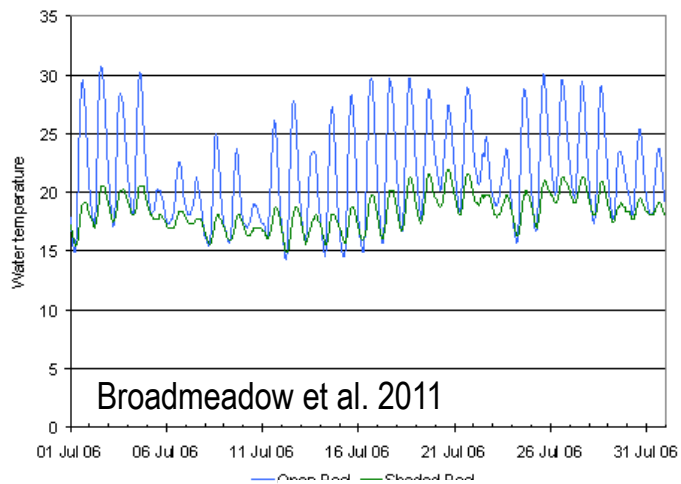
Nejen lokálně, ale na úrovni povodí!!

http://mathinscience.info/teach/612_science/biolife_envisci/freshwater/fresh_water.htm

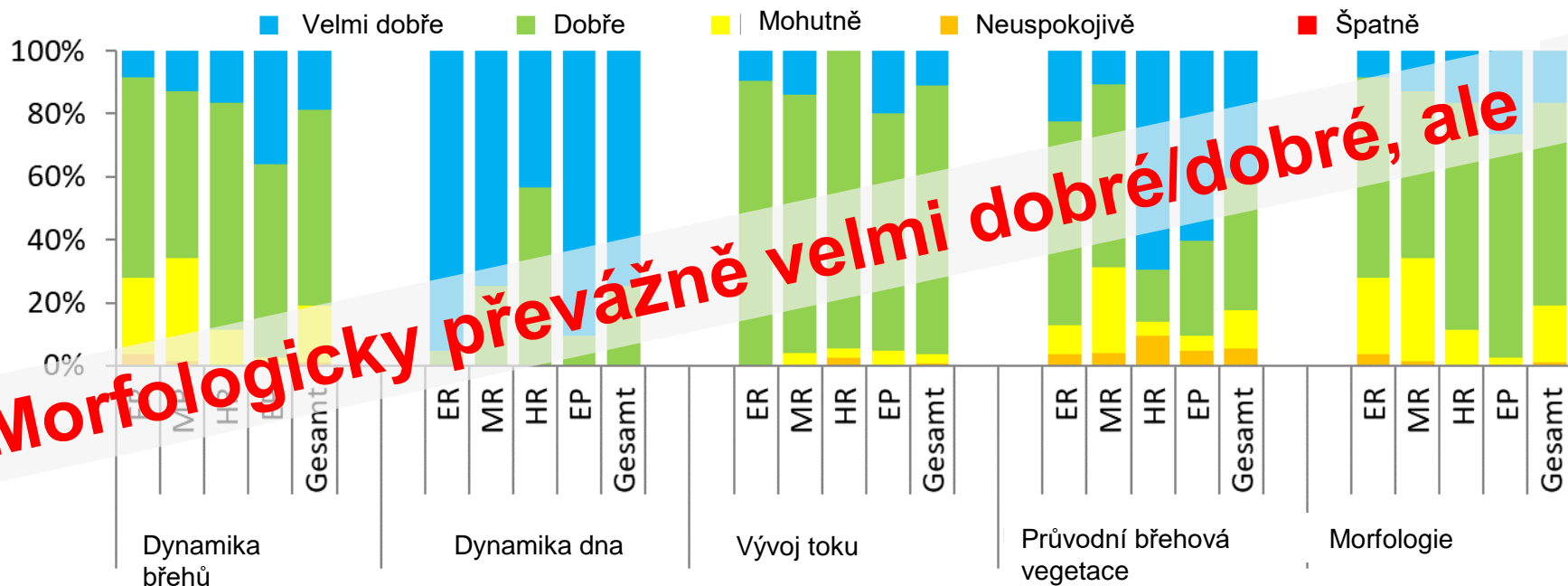

ZASTÍNĚNÍ & TEPLOTA VODY

Melcher et al. 2015

Zabránit lokálnímu mýcení
Zachovat staré porosty

Konektivita: Funkce migračních pomůcek

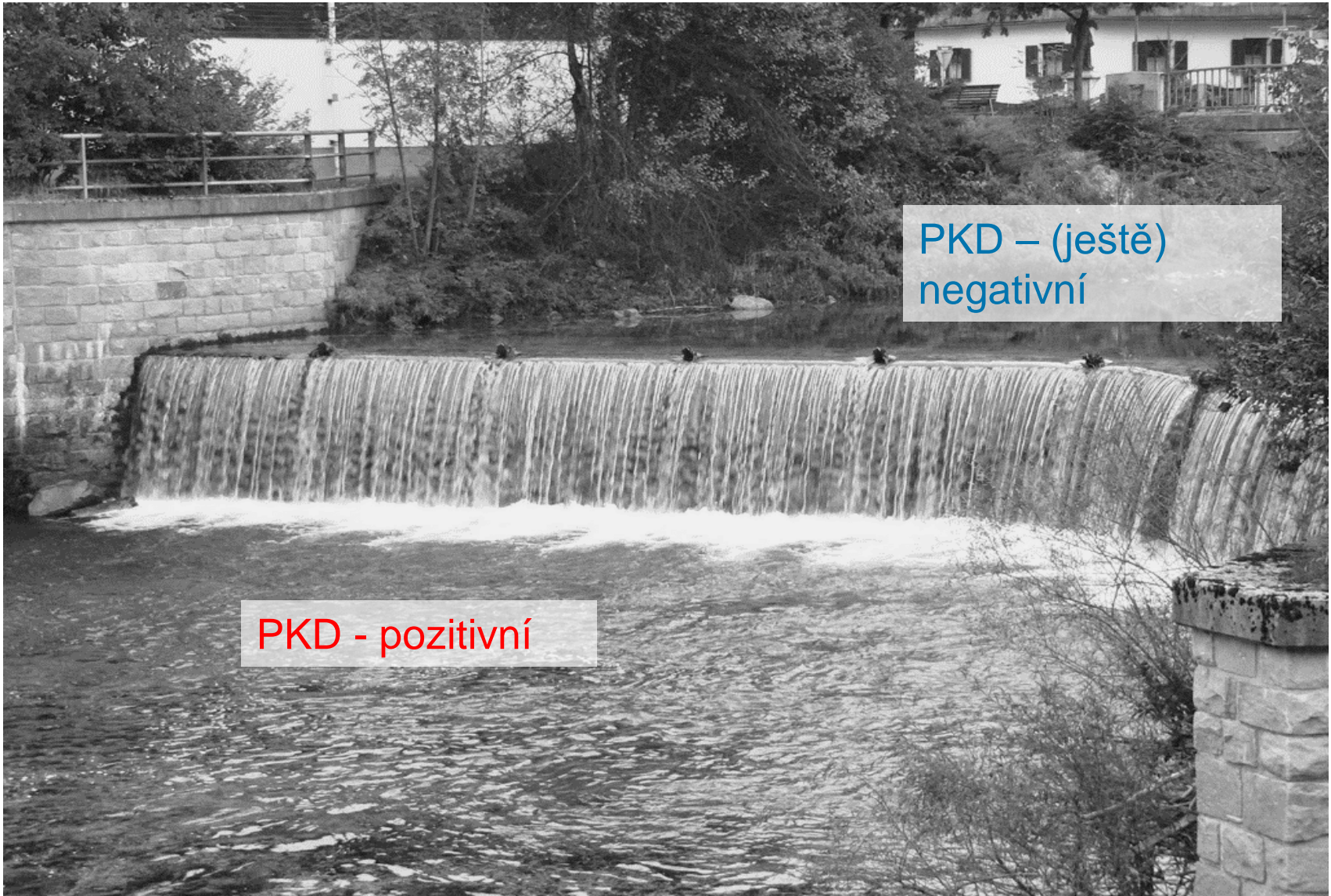

Blokované pomocné stupně

Vstup FAH; 5-10cm hloubka vody

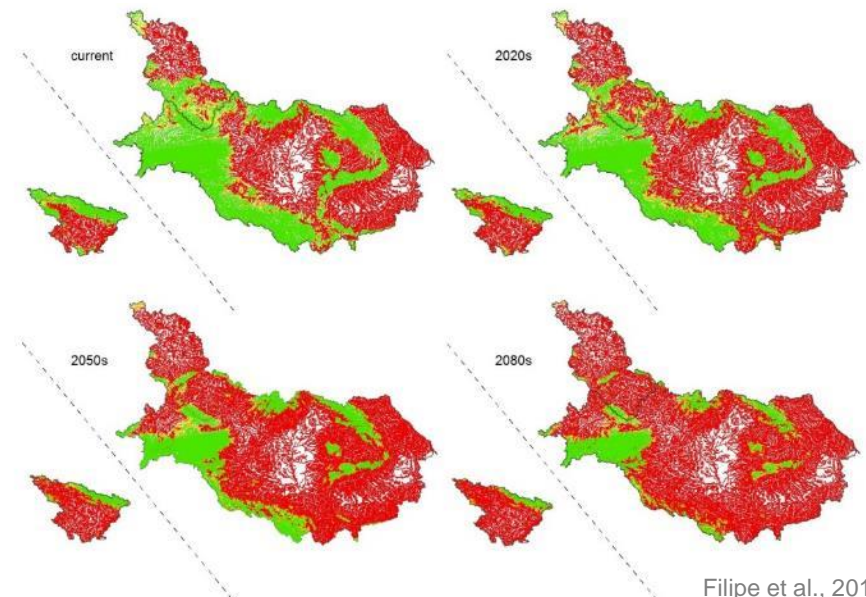
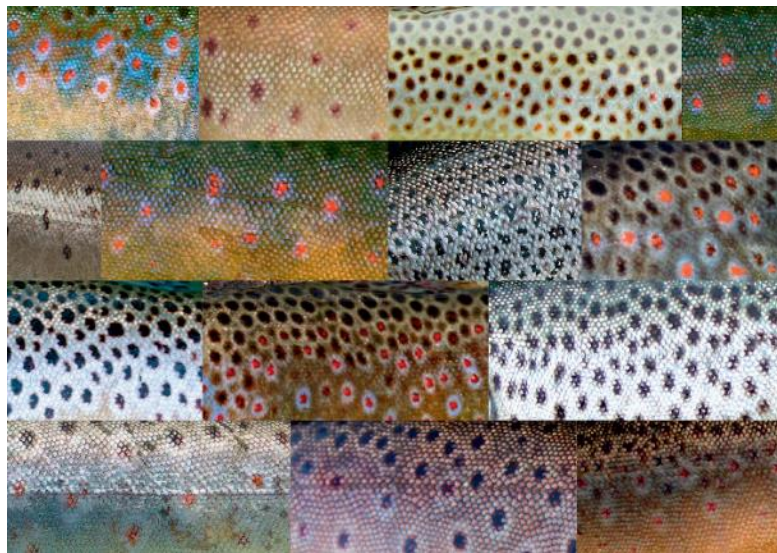
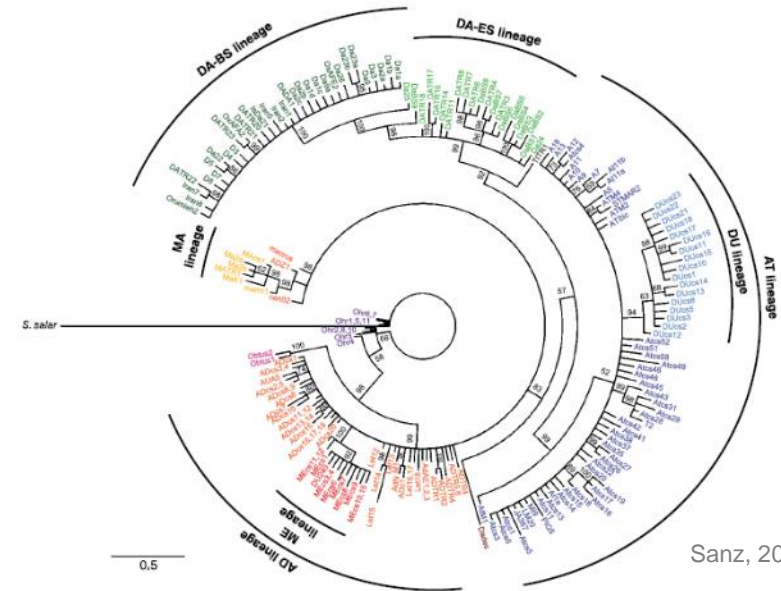
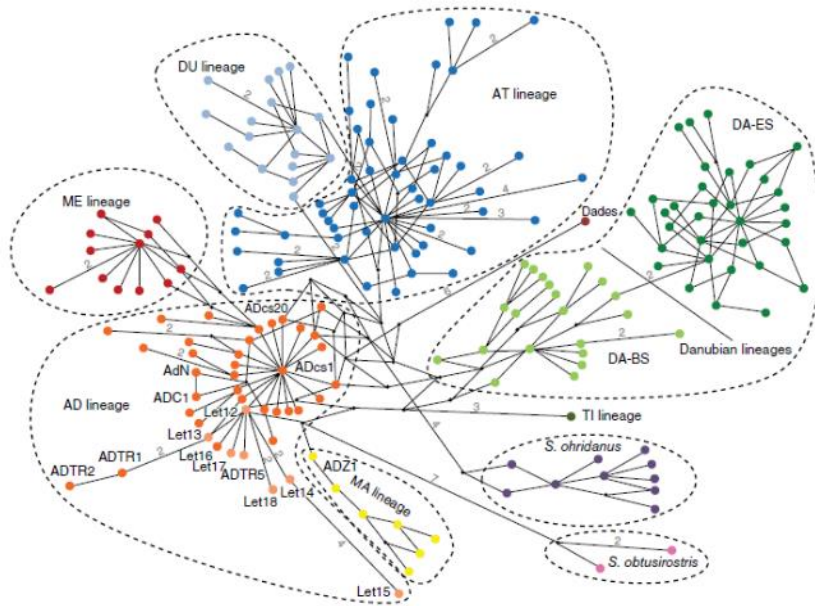

PKD - pozitivní

PKD – (ještě)
negativní

ZACHOVAT ROZMANITOST - SCHOPNOST VSTŘEBÁVAT RUŠIVÉ PODNĚTY

Filipe et al., 2013

Teplota vody

- ▷ rostoucí trend s rychlým nárůstem od 80. let
- ▷ Delší fáze horkého počasí
- ▷ Časnější jarní teplejší počasí

Rozšíření druhů

- ▷ Změna klimatu ovlivňuje rozšíření druhů žijících ve studené vodě a rovněž složení druhů - velkoprostorový management
- ▷ Řasy jako možné refugium - genetická rozmanitost!
- ▷ Nyní je třeba zavádět opatření - nejen lokální (efekty povodí)
- ▷ Úloha nemocí - velká potřeba výzkumu!

Konkrétní opatření

- Dezinfekce vybavení používaného ve vodách
- Úseky bez PKD: vždy testovat nasazované ryby na PKD
- Otázka otevření kritických přerušení kontinua

Další kroky:

- Zjišťování stavu PKD v celém Rakousku!!! Kde PKD je a kde (ještě) není?
- Ochrana vod bez výskytu PKD
- Prověření chovu ryb na PKD - PKD by měla dostat statut „choroby podléhající povinnému nahlášení“ (viz Švýcarsko)

Srdečně děkuji!

Florian Borgwardt

Tel.: +43 1 47654-81234

Fax: +43 1 47654-81217

florian.borgwardt@boku.ac.at

www.boku.ac.at

Univerzita půdních kultur Vídeň

Department voda - ovzduší - životní prostředí

Institut pro hydrobiologii a management vod

Gregor Mendel StraÙe 33, 1180 Wien

www.boku.ac.at/ihg.html